

Room Tere **Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano.** **Jen-asa-asari**

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleen tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ batugianoŋ siinŋserereŋ qeŋ deema laligogi. Juuda toŋianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenonŋ ano Kana qaanoŋ qokotaan Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleen tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwaa kalenmoriaŋanoŋ qokotaan Anutuwaa Kana qaa baatanonŋ mende kema sewanqaari qaganonŋ ŋingisonŋgo afaanŋonŋ ambombaajonŋ mogi. (6.15) Anutunonŋ Juuda kanageso honŋa gema unuŋ kitigianoŋ waba ejemba onŋono bunŋaya koloogiti, iikawaajonŋ jomoma mepaegon onŋonŋi. (11.18-20) Kaenŋ ama Juuda uumeleen yoŋonoŋ siligia walaga kaanŋagadeenŋ otaagitiwaa-ŋonŋ ama jejewili ama onŋoma laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleen alaurugia sureenŋ onŋoma Juuda siligia mende otaagitiwaa-ŋonŋ ama qaagia totoronŋkota jenŋ tegonŋ sewanqaari laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindirinŋ onŋomambaajonŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋoojonŋ gejanono qaa aŋa aŋa oonŋ onŋomakeja. Juuda yoŋoo kanagia inŋisaano (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aisoogi. Qaa waŋa kokaenŋ inŋjoro, “Jiisas moma laarininŋ Anutunonŋ momalaarinana iima qaanaŋa jenŋ tegoro solanŋaniwoŋa. Kana morota monŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewanpirinŋgia

qetegowaatiwaajon kanagia injisaama kokaen injoro: “Anutunon onjongan awaagiaajon ama qaagoto, iyanaa kiankomuyaajon ama onj meweengon onono. (11.30-32) Kawaajon mono kaparan koma Kana qaa ten koma laligowu. (7.12-24) Korebore singisongowaa kasa gbadonon laligon tiwilaawombaajon anjonto, (3.23; 5.12) Anutunon iyanaa irinjonsoonanon kamaawaatiwaajon ama Kraist wasiro. (5.8-9) Unj Toroyanon metogon singisongon kiankoomuwaa ku-usunonga isama nonombaa. Kawaajon singisongon nanamemen mesaon (6.11-14) mindirin jopagon aon gadokopa yonoo batugianon gadokopa kaanja mende laligowu.” Gejanono kaanja onono oson oson ten koma mindirin laligogi. Poolnon kamban mutuya Room keno nanjon mugitoroqen Spein kantrinon kemambaajon moma kaen ooro.

Buk kokawaa bakaya waja 7 ii kokaen:

Jen-asa-asari qaa ano qaa waja 1.1-17

Kuuyanon singisongowaa hamoqeqewaajon amamaajon 1.18-3.20

Anutunon hamo qen nonomakejiwaa kania 3.21-4.25

Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1-8.39

Israel yononon Anutuwaa roromonjgo arenjon laligoju 9.1-11.36

Uumeleen nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1-15.13

Qaa tetegoya ano anja yeizozo qaaya 15.14-16.27

¹ Pool nii Jiisas Kraistwaa gawon meme ejaga ano Room uumeleen ejemba onowo qaa amin

mobombaajon kan tere koi oojen. Anutunon noono wasiwasi eja aposol koloojen. Anutunon Oligaa Bunaya jen seimambaajon meweengon nonota laligojen.

² Anutunon oyamboyan laligowombaa Oligaa Bunaya ninisaambaatiwaa qaaya ii waladeen somongon jero gejatootoo ejembanon moma Buna Tere toroya iikanon oogita eja. ³ Oligaa Bunawaa kania ii iyanaa meria Jiisas Kraist. Iinon balon eja kaana kin Deiwidwaa gbiliuruta yonoononga kolooro.

⁴ Siwe eja kaana Unayanon solana toroya kolooro. Anutunon ii men gbiliro koomunonga waaro ku-usunanon asuganon asugiro. Anutunon iikaana kanon iyanaa Meria koloojiwaa qaaya ii jen kotiin kuun muro. Ponanaa kania kian. ⁵ Kraistnon gawombaa hona kokaen koloowaatiwaajon moro: Nononon waba kantria kantria liligon Jiisaswaa qata batugianon jen seinin moma uugia meleema moma laarin mun qaaya ten koma laligowu. Kawaajon aposol gawona ano kalenmorianan ii nonono men laligojon. ⁶ Anutunon ejemba Jiisas Kraistwaa buna koloon laligowutiwaajon onoonoti, Room ono kaanagadeen yonoo batugianon laligoju.

⁷ Uugia meleema Room sitinon laligojuti, ninon kuuya onoojon tere koi oojen. Anutunon ono iyanaa ejemba soraaya laligowutiwaajon onooma jopagon onomakeja. Anutu Manana ano Pon Jiisas Kraist yoronon mono kalenmorianan ononi luaenon laligowu. Kaen qama koolinkejen.

Poolnon Anutu mepeseen kokaen qama kooliro:

⁸ Gomaᅇa gomaᅇa kuuya yoᅇonoᅇ Room oᅇoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejeᅇ. Kawaajoᅇ qaana kanaiᅇ Jiisas Kraistnoᅇ nemuᅇ koma nono kuuya oᅇoojoᅇ ama Anutuna dangiseᅇ jeᅇkejeᅇ. ⁹ Niinoᅇ uusiᅇᅇna kuuya Anutuwaa gawonoᅇ ama welenᅇa qeᅇ Meriaa Oligaa Buᅇa jeᅇ asariᅇkejeᅇ. Iikanonoᅇ suulaᅇ oᅇo romoᅇgoᅇ oᅇomakejeᅇi, ii Anutunoᅇ naᅇgoᅇ jeᅇkeja.

¹⁰ Kambaᅇ so kokaeᅇ jeᅇ qama kooliᅇkejeᅇ, “Oo Anutu, niinoᅇ Room yoᅇoonoᅇ kemambaa-joᅇ moma kambaᅇ koriga mambonjeᅇ. Kawaajoᅇ mono siᅇᅇaa so jena kana kolooro kambaᅇ kokaamba saanoᅇ kemaᅇa.” ¹¹ Injiima momalaa-rigianoᅇ kotiiwaatiwaaajoᅇ moma saanoᅇ gawoᅇ memewaa momo kaleᅇ moᅇ oᅇomaᅇa. Kawaajoᅇ kambaᅇ mutuya oᅇoonoᅇ kaᅇ injiimambaaajoᅇ aweleᅇgoᅇ laligojeᅇ. ¹² Kokaeᅇ ambombaajoᅇ aweleᅇgoᅇkejeᅇ: Niinoᅇ injiibe metulaᅇgoᅇ nii ano oᅇo nomaeᅇ moma laariᅇkejoᅇi, ii amiᅇ moma uunoᅇ naᅇgoᅇ keraqeeᅇgo qeᅇ aowoᅇa.

¹³ *Oo uumeleᅇᅇ alauruna, oᅇo mono kokaeᅇ romoᅇgoᅇ laligowu: Niinoᅇ waba kantri tosia yoᅇoo batugianoᅇ liligoᅇ uugia kuᅇ oᅇombe meleᅇᅇgiti, iikawaa so oᅇoo batugianoᅇ kaᅇᅇagadeᅇᅇ hoᅇa kolooro iimambaaajoᅇ mojeᅇ. Kawaajoᅇ kambaᅇ mamaga oᅇoonoᅇ kusu kamambaaajoᅇ areᅇ ama laligoweto, iwoi tosianoᅇ mono kambaᅇa kambaᅇa somoᅇgoᅇ nono amamaawe. ¹⁴ Anutuwaa jaanoᅇ tosa kokaeᅇ eᅇ nonja: Ejemba tuuᅇ kania kania

* **1:13:** Apo 19.21

ilaan onomambaa qaayanon mono noo qananon eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yonoo welenqeqegia mujon koloojen. Mindimindiri qaa Griik mojuti ano qanda* laligon iyangiaa qaagianon irikawaraka jenkejuti, ii kuuya ilaan onomambajaan mojen. ¹⁵ Kaen moma Oligaa Buja ii Room siti onoojon kaanagadeen jen asarimambajaan afaanon gegerere amakejen. Kian.

Oligaa Bunawaa ku-usunja kokaen:

¹⁶ *Anutuwaa ku-usunanon anana kuuya men letoma nonono kamban kokaamba Siwewaa buja koloojon. Juuda nononon wala uunana meleema ii moma laarinin ano nonoo gemananon kantri tosaana yononon kaanagadeen ii moma laarin uugia meleengi. Kawaajon Anutunon ku-usunja Oligaa Bunanon ano ejiwajaan ii gamugamu mende amakejen. ¹⁷ *Oligaa Bunanon mono solanja koloowombaa kania ninisaamakeja. Buja qaa mon kokaen oogita eja, "Solanja kolooji, iinon mono momalaarinanon nemun kono kotiin laligon ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaen: Nono Anutu kanain moma laarinin momalaarinana iima qaanana jen tegoro solananinin ano namonon laligowonatiwaa so toroqen moma laarin mun jaayanon solananinkebona." Kian.

Ananaa singisongonanaajon Anutuwaa irinja soomakeja.

* **1:14:** Qanda, Koon qaanon bus kanaka, ejemba duuyanon iyangiodeen tompin laligon momo mirigia qaa lalabubu laligogi.

* **1:16:** Maak 8.38 * **1:17:** Hab 2.4

¹⁸ Saanon solananiwonagato, ejemba qaa hona nanamemengianon kojangin sisau menkejuti, Anutunon ii Siwenon eukanonja uun iiro mende sokono irinja soomakeja. Ejemba iikaanja kuuya injiima angonjoragia qetama siligia bologaaon ama kazia injisaamakeja. ¹⁹ Ii kokaembaajon: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono anjo injisaama onono batunananon asuganondeen erota momakeju.

²⁰ Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, kusunja ii Siwe namo mokolonj oroma iikanonja kanain qendeema laligon kouro kamban tetegoya qaa asugin enkeja. Kawaajon Anutuwaa borotereya tororo iinin ben akadamuyawo koloojiwaa kanianon mono saanon moma kotowonatiwaa so kolooja. Kawaajon ejembanon iwoi mononj mondonj iyangiaa qaagiaa kitia nanjon jewombaajon amamaankeju.

²¹ *Anutuwaa kania moma kotonj laligogito, kilen "Iinon bennanaga," kaen mende jenj ii mende mepeseegi qabunaya batugianon mende kolooro. Kaen mende kolooroto, qaa omaya lansan romongogi momogianon looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanonj mono umunj koma pangamanj mero tintuanj laligoju. Kawaajon "Anutuwaa kania mende mojon," jenj mondomondo lanj anji mende sokonja.

²² "Momakooto ejemba laligojon," jenj selegia menj uma laligogito, iikaanja kanonj ejemba uugia qaa kolooju. ²³ *Anutu qabunaya asamaranawo kamban tetegoya qaa laligon ubaati,

* **1:21:** Ef 4.17-18 * **1:23:** Dut 4.16-18

ii mende mepeseen waeya mende men laligogito, ii mesaon tando lopion ano borosowo unja tosaana kuugi. Tando lopion sogogi kaitaniganon eja koomuyaa so kolooju. Unja tosaana megi koon, oro ano namonon bagianon koma kondondongonkejuti, iyonoo so kolooju. Yononon ii usugon ben kaana mepeseen onoma laligogi.

²⁴ Kaen ama laligogitiwaajon Anutunon ii gema unuro iyangiaa uugiaa siin kombombana tondu otaan serowilin ama iyangiaa selegia gamu qen men kamaan aon laligoju. ²⁵ Anutuwaa qaa hona mesaon kitianon qaa qolonmolongoyanon qokotaagi. Mokomokoloo Toya onanon mende goda qen welenja mende qen laligogito, iwoi mokoloroti me iyangiaa borogianon megiti, iikawaa siinja kolooro moma borotere yonoo waegia men mepeseen onoma laligogi. Iikaana laligogito, nononon mokomokoloo Tonana ii kamban tetegoya qaa mepeseenkebona. Qaa ii onanon.

²⁶ Kaen ama laligogitiwaajon Anutunon ii gema unuro iyangiaa siingia kombombana gamuyawo ii tondu otaan kokaen анги: Yonoo embaurugianon loemba kana dindina mesaon iyangiodeen meleema agimin aon laligogi. ²⁷ Eja yononon kaanagadeen embawo agimin aon laaligo mesaon dogogi. Serowilin ambutiwaa siingia kombombana ii eja batugianon horon aon mogi geriawo kolooro angiodeen meleema agimin aon angonjoragiawo koloon laligogi. Dogon jeubaba laligogitiwaa irona ii Anutunon sogianon meleema onono qagianon uro boligi.

28 Anutuwaa kania moma kotowombaajon mogi kamaanqeeta kolooro mesaogi Anutunon mono kaanjadeen ii gema unuro iyangiaa roromonogogia doogoyanon galen koma onono nanamemen gamuyawo ama men laligogi. 29 Nanamemen doogoya ano sili bologa kania kania iikanon uugia saa qero kokaen amakeju: Iwoi otoko ama nen mewombaajon koposongon angomokolon amakeju. Tosaana yonoonon iwoiwaajon goronkiki amakeju. Ejemba unugi komunkeju. Angowowo ama tosaana tiligon onomakeju. Ejemba tosaana konjilin qaganon bologa ama onombombaajon momakeju. Ejemba gejagianon qaa sane angi kemero dimbonawo juma kemakeja.

30 Gemaqeqe qaa jenkeju. Anutuwaa yon jenkeju. Sili bologa geriawo ten koma otaankeju. Jaba-arambaran ama selegia men umakeju. Selenon kuukuu ano sili bologa morota morota mokolonkeju. Nemunman qaagia mende ten komakeju.

31 Momogia mende tooro uugia qaa laligon qaa lan somongon mende otaankeju. Ala-ala mende ama tosaana yonoojon wosomomo mende moma kere men onomakeju. 32 Anutunon kana dindina kokaen jen kotorota eja: Ejemba bologa kaana amakejuti, iyononon mono koomu kotakotaa buna koloowutiwaa so kolooju. Yononon jenkooto ii moma asarijuto, kilen iyangio bologa ii amakeju ano iikayadeen qaagoto, tosonian kaana angi ii “Saanon!” jen wambelaan nanjon onomakeju. Kian.

2

Anutunon qaanana gosin dindinagadeen jen tegonkeja.

¹ *Oo alana, gii tosia yonoo qaagia jen tegonkejan me qaago? Gii tosaana yonoo qaagia jen tegon geengo nanamemen iikayadeen amakejan. Kawaajon alagaa qaaya mon jen tegojani een, mono geengaa qaa kaanagadeen jen tegona iikawaa ironanon mono geengaa qaganon ubaa. Kawaajon uuta me kamaanqeqeta koloojani, ii kilen mono iwoi monon monon geengaa qaawaa kitia nanon jemambaajon amamaankejan. ² Ejemba nanamemen bologa kaana amakejuti, Anutunon iyonoo qaagia qaa honaa so gosin jen tegonkeja, ii mojon.

³ Kawaajon nomaen romongojan? Gii namo ejaga ano kilen iwoi kaana amakejuti, iyonoo qaagia jen tegon geengo nanamemen iikayadeen ana sokonja me qaago? Anutunon qaaga gosin jen tegon irona meleema gono hona goo qaganon ubaa. Anutuwa jaanon mende kokomomola men asangowaga.

⁴ Anutunon nala men nonoma kilenananaa irona uulanawo mende meleembaato, mam-boma moma mokosinjonkeji, qaa iikawaajon jewili anjan me? Anutunon uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajon horon go-makeji, iikawaajon tompin laligowabo. ⁵ Gii gejajuju ama uuga mende meleembagati een, iikaana kanon Anutuwa jaanon kokomomola mende mewagato, irinjonsoonanon mono goo

* **2:1:** Mat 7.1; Luuk 6.37

qaganon sein ubaa. Kazi kambananon kan kuuro qaanana dindinagadeen jen tegowaa. Irona meleema nonombaati, kamban iikanon irinjonsoonja mono asuganon ninisaano iima mobonja.

6 *Anutunon mono “Nanamemenanaa so motomotoon ananaajon kitia meleema nonombaati,” ii kokaen: 7 Anutunon qabunaya nonombaatiwaajon mamboma akadmunanawo koloowombaajon kaparan koma pondan nama gawon awaa awaa men laligojoni, ananaajon laaligo kombombara nonombaa. Ii nonono kamban tetegoya qaa oyanboyan laligon ubonja. 8 Iikaanja laligon ubonato, ejemba iyanjiaajonadeen romonjon kirinjaba men Buja qaa honja gema qen qaa bologa otaankejuti, Anutuwaa irinanon mono iikawaajon soono uugereya ano qagianon ubaa. 9 Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananon uro nonoo gemanananon kantri tosaanja kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyonoo qagianon kaanagadeen uro siimbobolo kakasililin moma laligowuya.

10 Kaen laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananon kantri tosianon kaanagadeen uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadmunanon mono kuuya ananaa qanananon uro qabunja nonono luaenon laligowonja. 11 *Anutunon ejemba tosaanja mende ninisoron tosaanja mende sureen onomakejato, so motoonjonon gosin nonomakeja.

* 2:6: Ond 62.12; Gba 24.12 * 2:11: Dut 10.17

¹² Iikawaa kania ii kokaen: Kantri tosaanja yononon Anutuwaanon Kana qaa mende weengon moma singisongo lan amakejuti, iyononon mono korebore tompin laligon tiwilaawuya. Juuda nononon Anutuwaanon Kana qaa weengon moma kilen singisongo amakejoni, Anutunon mono qaa iikawaa so kuuya gosin nonoma qaanana jen tegowaa. ¹³ Ejemba Anutuwaanon Kana qaa een momakejuti, iyononon Anutuwa jaanon solanja mende kolooju. Qaagoto, Kana qaa ten koma otaankejuti, Anutunon mono iyonoo qaagia jen tegoro solananiwuya. ¹⁴ Kantri tosonian Anutuwaanon Kana qaa mende men laligojuto, tosonian kilen tondu iyangiaa aingiaa so romongon amakeju. Anutuwa kana qaaya mende mojuto, kilen momogianon jen koton onono Anutuwa kana qaawaa so ama iikawaa baatanon laligoju.

¹⁵ Kaanja laligojutiwaa kania ii asuganon asugin kokaen eja: Anutunon ejemba mokolonon nonoma iikanon Kana qaayaa jen kootoya ii kuuya ananaa uunananon anota eja. Kawaajon Anutunon qaaya jen sane amakeji, ii waba kantri yononon kaanagadeen momakeju. Ii uugiaa gejianon mogi qaagia injoro Anutuwo ororon momakeju. Anutunon uumomo ononoti, iikanon kamba tosaanonon qaa jakeyanon ama kuun onono moma bolinkeju ano kamba tosaanonon qaagia nangon jero moma qeangonkeju. ¹⁶ Oligaa Bunja jen asarinkejeni, iikawaa so kamba somatanon kokaen kolowaa: Kraist Jiisanon Anutu ilaan muro ejemba ananaanon qaa aasangoya

aasanꝓoya gosinꝓ jenꝓ tegonꝓ nonombaa. Kianꝓ.

Kana qaa iikanonꝓ kanianana nomaenꝓ nin-isaanja?

¹⁷ Gii geengaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanonꝓ hamo qenꝓ gombaatiwaajonꝓ moma laarinꝓ “Anutuwaa bunꝓ koloojenꝓ,” jenꝓ selega mepeseena sokonꝓa me qaago?

¹⁸ Gii Anutuwaa jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogonꝓ laligojanꝓ. Anutuwaa Kana qaa kuma gonꝓgitiwaajonꝓ ama kana awaa soro otaamambaajonꝓ jenꝓ qaa kuuya gosinꝓ honꝓa ano qolonꝓmolonꝓgoya mendeemakejanꝓ. ¹⁹ Gii “Saanonꝓ jaagoo ejemba ala ilailaagia koloonꝓ unuamaꝓa,” jenꝓ awelegonꝓ aonꝓkejanꝓ. Pangamanonꝓ laligojuti, ii menꝓ asarinꝓ onꝓombagatiwaa so awasanꝓkaka koloojanꝓ.

²⁰ Kaenꝓ koloonꝓ kokaenꝓ jenꝓkejanꝓ, “Kana qaa kuma nonꝓgita momakooto mokoloonꝓ qaa honꝓaa kania modaborojenꝓ.” Kaenꝓ jenꝓ afaanꝓgonꝓ kokaenꝓ jenꝓkejanꝓ, “Nii saanonꝓ ejemba momogia qaa yonꝓoo boigia koloomaꝓa. Saanonꝓ naambora yonꝓoo qaazugia koloonꝓ kuma onꝓomakemaꝓa.”

²¹ Kaenꝓ jenꝓ tosaꝓa kuma onꝓoma naambaajonꝓ geengꝓa mende kuma aonꝓkejanꝓ? “Yonꝓoro mende mewa,” jenꝓ ejemba uugia kuunꝓ onꝓomakejanto, geengꝓo yonꝓoro meme koloona mende sokonꝓa.

²² “Serowilinꝓ mende amba,” kaenꝓ injiona mog-ito, geengꝓo serowilinꝓ anjanꝓ me qaago? Tando lop-ionꝓ sisi menꝓ onꝓomakejanto, kilenꝓ geengꝓo jiwowonꝓ jigononꝓ uma iwoi anꝓgonꝓ koma leinꝓ qenꝓ menꝓkejanꝓ. Ii mende sokonꝓa.

²³ Anutuwaanonj Kana qaawo laligojaniwaajon selega tondu menj umakejanto, geenjo ii waleema iikaanja kanonj Anutuwaa qabunaya menj kamaan ama laligona gamuyawo koloonkeja. ²⁴ *Iikawaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja, “Onoo siligiaajonj ama waba kantri kanageso yonononj Anutuwaa qata mepaegonj batugianonj mepaqepae amakeju.”

²⁵ Anutuwaanonj Kana qaa otaanj laligojani eenj, Anutuwaa aiweseya seleganonj kotogiti, iikanonj mono ilaanj gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema singisonjo amakejani eenj, mono aiweseya mende memetaa tanijaenj koloonj eenj tondu laligojanj. ²⁶ Tosianonj Anutuwaa aiweseya selegianonj mende kotogi kilenj kana qaawaa jenkootoya otaanjkejuti eenj, Anutunonj aiwese ii selegianonj ejiwaa so kaanja injiuro sokonja.

²⁷ Iikaanja injiuro yonoononga monjonj saanonj Kana qaawaa so goo qaaga toonj gosinj jenj tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganonj kotogi Kana qaawaa wanja motomotoonj moma anjonj koma laligojanto, ii waleema singisonjo amakejaniwaajonj ama kamaawaa.

²⁸ Eja monjonj selenondeen Juuda ejaga kolooji eenj, iinonj mono Juuda eja honja mende kolooja. Kaanagadeen Anutuwaa aiweseya selianondeen kotogi yangisenj amakejuti eenj, ii mono aiwese omaya, honja qaa.

²⁹ *Honja qaagoto, eja monj uutanonj Juuda ejaga kolooji, iinonj mono Juuda eja honja kolooja. Kaanjadeen Anutunonj uunana qosoma Unaya

* **2:24:** Ais 52.5 * **2:29:** Dut 30.6

Toroya iikanonj ano laligoji, iikanonj mono aiwese honja kolooja. Kana qaawaa wanja otaanj eja selia kotogi balonj ejembanonj mogi umakejato, Anutunonj aiweseya uunananonj nanjiwaajonj moro uro mepeseen nonomakeja. Kianj.

3

Anutunonj qaaya pondan otaanjeja.

¹ Kaen ero Juuda ejemba laligojonj, iikanonj mono nomaen ilaan nononaga? Anutuwaaiweseya selenananonj kotogiti, iikawaa honanonj mono nomaen koloon nononja? ² Honanonj mono laaligo kuuya kanonj mamaga koloon onjon ilaan nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaen: Anutunonj Bunja qaaya nonono ananaa bunja kolooro laligojonj.

³ Kaen laligojonto, ananaanonga tosonian Anutu mende moma laarin munj laligogi nomaen ama onjombaa? Yangisenj laligogitiwaa ironja meleema mono nomaen ama nonombaa? Uujopaya somonjonj anjonj kono omaya koloojaa me nomaen? ⁴ *Ii qaago totoonj! Anana koreboreyanonj ejemba qoolonggoya koloojonto, Anutunonj honja toontoonja kolooja. Anutuwaai kania ii Bunja Terenonj kokaen oogita eja,

“Qaa jakeyanonj ama qisin gonji qaagaa kitia jen asarin iikanonj dindinja koloon haamo ama onjoma namba. Goo kaniaga kaanja mokolonj nanjonj jewuya.”

⁵ Anana nanamemenj doogoya otaaninj Anutunonj qindingonj nonono iikanonj nanamemenja

* **3:4:** Ond 51.4

dindinganon asuganon asugiji een, anana qaa iikawaajon mono nomaen jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so kokaen jeejen: Anutunon irona meleeno irinjonsoonanon qanananon uji, iwaa momoyanon kaen dogoja me qaago? ⁶ Qaago, ii mono kozigen! Anutunon doogoya koloonagati een, iinon gomaña gomaña ananaa qaanaana mono nomaen gosin tororo jen tegonaga?

⁷ Niinon eja qolonmolongoya koloowe Anutunon qaaya hona iikanon mindingon nono iwaa qabunayanon iikaen asuganon koloaja. Kaen kolooro niinon singisongo ambeti, Anutunon iikawaa qaaya mono nomaembaajon jen tegoja? Nomesaoro neena jaajaa laligowe sokonaga me qaago? Qaayanon mono mende loorin kamaawaa. ⁸ Mono kokaen jenin sokonaga, “Nono saanon bologa toroqen anin Anutunon ii mindingoro sili awagaa honanon asugiro qaayanon qabunayawo koloowaa.” Tosianon nonoojon qaa sologen kaen jen toroqen kokaen jenkeju, “Poolnon qaa kaen jen iikawaa so lan amakeja.” Kaen ama jegitiwaa qaaya ii Anutunon gosin sogianon jen tegon onombaa, ii mojen. Kian.

Ejemba monnon solanja mende koloaja.

⁹ Qaa kaen amin moma ii nomaen jen tegowonaga? Juuda nononon kantri tosaña unuugun Anutuwa jaanon dindina koloojon me qaago? Qaago totoon! Iikawaa qaaya mono waladeen kokaen jen kotiinin: Juuda me kantri tosaña koloowonagati, anana korebore singisongo anin

kokosiin nonono laligojon. Kawaajon selenana menj ubombaajon amamaankejon. ¹⁰ *Iikawaa qaaya ii Buna Terenon kokaen oogita eja,

“Monjon mon solanja dindina mende totoon kolooja.

¹¹ Mombaa uutanon momo mende koloon asariro tondu laligoju. Monjon mon Anutu mokoloomambaajon mende kaparan k-makeja.

¹² Qaagoto, kuuyanon mono kana uugun sisau laligoju.

Koreborenon mono bolin Anutuwaa jaanon anjonjoragiawo kolooju. Awaa koloonkeji, motoondago mon ii mende totoon mokoloojen.

¹³ *Neselangianon angomokolon amakeju.

Nengbaogbaogianon qasiriwaa ron kaanja aantama nano koomuwaa kangaruga kaanja iikanon ejemba lan tiwilaan onjomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta nomben warabe kaanja buugianon saa qen ero jegianon ejemba tondu injinkeju.

¹⁴ *Qaa kowoga seiyawonon mono buugia saa qero ejemba tondu qasuaan onjomakeju.

¹⁵ *Ejemba tondu unun sagia molaawuti-waajon kanagianon kike uulanawo kema kankeju.

¹⁶ Nanamemengiaa kania dogoro laligoju-tiwaa aiwesegia kokaen kolooja: Daen

* **3:10:** Ond 14.1-3; 53.1-3 * **3:13:** Ond 5.9; 140.3 * **3:14:**
Ond 10.7 * **3:15:** Ais 59.7-8

daen liligonkejuti, iikanon mono konde-
mondeen анги еjemba uugianon bolin ko-
boonkeja.

17 Luaenon laaligowaa kania ii mende moma
koton yagoju.

18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianon
mende eja. Jeta uuguwubotiwaajon keegia
mende moma een lan laligoju.”

Anutuwaanon qaa kaen eja.

19 Anutunon Kana qaa kokaembaajon nonono,
ii mojon: Kana qaa kuuya kanon goman so
somonjon nonomakeja. Anana qaa kawaa
baatanon kema ten koma laligonin sokombaa.
Mende ten kombonati een, Anutunon mono
irona meleema nonono tiwilaawonja. Kawajon
sombunana moma mondomondonana mesaon
qaanana bogoro laligon ten koma munin sokom-
baa. Anutunon ejemba kananana kaen ninisaan-
ota eja.

20 *Kana qaanon somonjon nonomakejato,
nono kuuya ii otaa-wombajon amamaankejon.
Anutuwaanon Kana qaanon singisonggo-nana
men asugiro iima saanon moma kotowonato,
kana iikanon Anutuwaa jaanon solanja
koloowombajon amamaawonja. Kian.

Solaja koloowonatiwaa kania ii momalaari.

21 Nononano amamaankejonto, Anutunon
Kana qaa otaan solanja koloowonatiwaajon ii
mende jeroto, kana morota kokaen arengon
jerota eja: Anutunon anjo qaanana jen tegoro

* 3:18: Ond 36.1 * 3:20: Ond 143.2; Gal 2.16

iwaa jaanon solananiwoŋa. Anutunon qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoojon injisaano nanŋon jeŋ Buŋa Terenon oogita kambaŋ kokaamba asuganon asugiro mojon.

²² *Kawaajon kanonŋa me kanonŋa anana Jiisas Kraist moma laarijonŋi, Anutunon mono kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solananiwoŋa. Ejemba tuun morota morota anana Anutuwaa jaanon ororon koloojon. ²³ Ejemba kuuya anana singisonŋo ama Anutuwaa asamararaŋaajon amamaajon.

²⁴ Ii amamaajonto, Anutuwaa kalenmoriananon kolooro Kraist Jiisasnon downana mero. Anutunon kalen iikawaajon ama qaanana jeŋ tegoro solananiwoŋa. ²⁵ Wala singisonŋo ama laligogiti, Anutunon ii moma mokosinŋon ironŋa uulanawo mende meleema onono. Ii mende meleema onoma iyanŋaa nanamemen solananon asuganon asugiwaatiwaaajon moma Kraist Jiisas siimolon oro kaanŋa kolooro qegi komuro Anutuwaa jaanon koma konjoratin nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laarinin iikaanŋa kanon singisonŋonana songbama mesaoro solananiwoŋa. ²⁶ Kania ii kambaŋ kokaamba asuganon asugiwaatiwaaajon moma Jiisas kaen ama muro. Anutuwaa nanamemen solanŋa ii kokaen: Anŋo solanŋa kolooja ano monŋon Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jeŋ tegoro solananiŋkeja.

²⁷ Kaen kolooro mono naambaajonŋa

* 3:22: Gal 2.16

selenana menj ubonaga? Iwoi mombaajona ama qaago totoonj. Kana qaa otaanj solanja koloowombaajonj ii amamaajonj. Kaanja kanonj solanja mende koloowonjato, Jiisas moma laarinij Anutunonj niniima qaanana jenj tegoro solananinkebonja. ²⁸ Qaa koi jenj tegonj kota kokaenjenj kotijonj: Kana qaa otaanjkejonjiwaajonj qaagoto, Jiisas moma laarinj mujonjiwaajonj ama Anutunonj qaanana jenj tegoro solananinkebonja. ²⁹ Anutunonj Juuda nonoo Anutunanagadeen mende kolooja. Mono kantri tosaanja yonoo Anutugia kaanagadeen kolooja me qaago? Mono yonoo Anutugia kaanagadeen kolooja.

³⁰ *Anutunonj motoonjo kolooja. Kawaa-jonj selenana kotogi laligojonji, nonononj moma laarinj munij menj solananij nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaanagadeen moma laarinj mugitiwaajonj ama menj solananij onjomakeja. ³¹ Moma laariwutiwaa qaa jenj kanonj kuunj onjoma iikaanja kanonj Kana qaa menj kamaanj anij omaya koloowaa me qaago? Ii kozigenj qaagoto, Anutuwaanonj Kana qaa ii mende qewagonkejonto, ii menj kotiinkejonj. Kianj.

4

Aabrahamnonj Anutu moma laarinj solanja kolooro.

¹ Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaa-jonj nomaenj jewonja? Iinonj Anutuwaa kania nomaenj mokoloonj iwaa jaanonj solanja kolooro?

* **3:30:** Dut 6.4; Gal 3.20

² Onanon, Anutunon iwaa qaaya ii nanamemenā awagaajon ama jen tegoro solaninaga een, iinon iikawaajon saanon selia menj unagato, ii Anutuwaa jaanon qaago. ³ *Iikawaa qaaya ii Buṅa Terenon kokaen oogita eja, “Aabrahamnon Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.” Qaa kaen eja.

⁴ Qaaya ii mono kalenga jen tegoro solananiroto, monon gawon mero galenanon tawaya kalenga qaagoto, gawon menkejiwaa so iima gosin tawaya munkeja. ⁵ Balon galenon kaen munkejato, Anutunon angonjora ejemba ananaa qaanana jen tegoro solaninkebona. Kawaaajon monon oyanboyan koloomambaajon gawon mende menj Anutu een moma laarin muji, Anutunon mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jen tegoro solananiwaa.

⁶ Deiwidnon kaanagadeen qaa kawaa kania nanon qaa kokaen ninisaama jero, “monon oyanboyan koloomambaajon gawon mende mero Anutunon momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solaniniji, iinon mono simbawonawo kolooja.” ⁷ *Kaen jero qaaya ii kokaen oogita eja, “Ejemba Kana qaa waleengi Anutunon singisongogia mesaon koma konjoratiro laligojuti, iyononon mono simbawonawo kolooju.

⁸ Ponon mombaa singisongoya songbama iiro sokono irona qaganon mende ano ubaati, iinon mono oyanboyanawo kolooja.”

* **4:3:** Jen 15.6; Gal 3.6 * **4:7:** Ond 32.1-2

Qaa kaen eja.

⁹ Anutunon oyanboyan koloowombaa kania kaen ninisaama Anutuwaa aiweseenanawo nonoojonadeen jerota eja me qaago? Kian qaago. Ii mono kantri tosaana aiwesegia qaa yonoojon kaanagadeen eja. Nononon kokaen jen oodaborojon, “Aabrahamnon Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.”

¹⁰ Mono naa kambanon iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro? Anutuwaa aiweseya selianon kotogi laligoroti, kamban iikanon qaagoto, wala een laligoroti, Anutunon mono kamban iikanon momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro.

¹¹ *Wala een laligon Anutu moma laariro qaaya jen tegoro solananiro. Kawaa gematanon sokonotiwaa aiweseya ii selianon kotowutiwaanon jero mungen aasoya kaana kolooro. Kaen kolooro iwaa gematanon Anutuwaa aiweseenanawo mende laligon moma laarin munin momalaarinana iiro sokono qaanana jen tegoro solananiwonati, Aabrahamnon kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro. ¹² Wanjalenana iinon een laligon kamban iikanon uuta meleema Anutu moma laarin laligoroti, nono aiweseenanawo iwaa so ama laligojon. Anutuwaa aiweseenanawo laligon uunana meleema laligojoni, mono nonoo wanjalenana kaanagadeen kolooro. Aiwese kotonononongi een lan mende laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaan moma laarinkejon.

* **4:11:** Jen 17.10

Kianj.

Anutuwaanonj soomongo qaa moma laarinij honjowo koloowaa.

¹³ *Anutunonj Aabraham balonj bunja qen muro toya kolooro gbiliurutanonj iwaa gematanonj iikaanj laligonj ubutiwaa qaaya jenj somongoro. Qaa ii Kana qaa otaarotiwaajonj ama mende iJOROTO, Anutunonj momalaaria iiro sokono qaaya jenj tegoro solanja koloorotiwaajonj qaa ii iJoro.

¹⁴ *Tosianonj oyanboyanj koloowombaaajonj Kana qaanonj qokotaanj iikaanja kanonj Anutuwaanonj iwoi ii bunja qenj aowuyagati eenj, iyonononj mono momalaariwaa qaaya qewagogi omaya koloona-aga. Kaenj Anutuwaanonj soomongo qaawaajonj mende amamaaninj qaa iikanonj mono omaya koloowabo. ¹⁵ Anutuwaanonj Kana qaa waleeninj irinja soono kazianonj qanananonj umakejato, Kana qaa mende enaga, ii singisonjgowaa qaaya mende jewonaga.

¹⁶ *Aabrahamnonj kaenj mindirinj nonoma kuuya ananaa wanjalenana kolooja. Kawaajonj soomongo qaaya nononoti, ii Kana qaanonj qokotaanjkejuti, iyonoojonjadeenj qaagoto, Aabrahamnonj moma laariroti, iikaanja moma laarinij ananaanonj kaanagadeenj honjowo koloowaatiwaajonj moro. Kawaajonj Anutunonj soomongo qaaya ii kokaenj arenjonj ano: Ii moma laarinij honja kuuya ananaajonj kalenja nonono kalenmoriananonj asuganonj asuginjeja.

¹⁷ *Aabrahambaa qaa monj ii Bunja Terenonj

* **4:13:** Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29 * **4:14:** Gal 3.18 * **4:16:**

Gal 3.7 * **4:17:** Jen 17.5

kokaenŋ oogita eja, “Niinonŋ gii kuunŋ gombe ejemba kanageso mamaga yonŋoo manŋgiaga koloowaga.” Qaa kawaa so Aabrahamnonŋ Anutuwaa jaanonŋ manŋ koma nonomakeja. Anutunonŋ koomuya menŋ gbilinŋ onomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii jaawo laligojutiwaa tani kaanŋa onŋoono asuginŋkeju. Aabrahamnonŋ mono Anutu kaanŋa moma laarinŋ muro.

¹⁸ *Anutunonŋ wala Aabrahambaajonŋ kokaenŋ ijoro, “Goo gbiliuruganonŋ koloonŋ seigi janŋogia senŋelao kaanŋa kolooro laligowuya.” Soomonŋgo qaa ii moma nomaenŋ honŋawo koloonaga, ii mende moroto, ii kilenŋ jejeromonŋromonŋ ama ejemba kanageso mamaga yonŋoo manŋgia koloomambaajonŋ mamboma laligoro. Soomonŋgo qaa mutuyaa so koloowaatiwaaajonŋ mono Anutu moma laarinŋ munŋ laligoro. ¹⁹ *Saarawaa goroŋanonŋ merabora memewaa so mende kolooro anŋo gbania 100:waa so laligonŋ waaro. Kawaaajonŋ iyanŋa romonŋgoro mono eja wanŋa selia waziinŋ soosoolia kolooroto, kilenŋ Anutuwaa qaanonŋ honŋawo koloowaatiwaaajonŋ moma laarinŋ munŋ laligoro Aabrahambaa momalaarianonŋ mende sologonŋ looriro.

²⁰ Mende looriroto, qaayanonŋ honŋawo koloowaatiwaaajonŋ moma laarinŋ iikanonŋ kotiinŋ nano. Anutuwaa soomonŋgo qaawaajonŋ uutanonŋ kema qenŋ kanŋ qenŋ mende anoto, momalaarianonŋ kotiירו Anutu mepeseenŋ laligoro Anutuwaa qabuŋayanonŋ seiرو. ²¹ Anutunonŋ iwoi asugiwaatiwaa qaaya jenŋ somonŋgonŋ

* **4:18:** Jen 15.5 * **4:19:** Jen 17.17

ii andaboromambaajon kotiinkeji, ii moma kotiidaboron uuwoi monj mende ama laligoro.

²² Kaen ama laligorotiwaaajon Anutunon Aabrahambaa momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiro. ²³ Momalaaria iiro sokono qaaya jen tegoro solananiroti, qaa ii Aabrahambaajonadeen mende oogita eja.

²⁴ Aabrahambaajonadeen qaagoto, ananaajon ama kaanagadeen ii oogita eja. Anana Ponana Jiisas menj gbiliro koomunonga waaroti, Anutu iikaan moma laarin munin momalaarinana iiro sokono jen tegon nonono solananiwonja.

²⁵ *Anutunon ananaa singisongonanaajon ama Jiisas mende anjon kono komuro ano solana koloowombaajon ama menj gbiliro koomunonga waama laligoja. Kian.

5

Anutuwaa jaanon solanani aisoon luaenon laligojon.

¹ Anana Anutu moma laarinin qaanana jen tegoro solananijon. Kawaajon Ponana Jiisas Kraistnon mono nemun koma nonono Anutuwo luae mokolon laligojon. ² Kaanagadeen Jiisas Kraist moma laarinin nemun koma nonono kalenmorian bunja qen aowombaa kania mokolon kamban kokaamba kalenmorian uutanon laligojon. Anutuwaa asamararan uutanon keubombaajon jejeromonromon ama aisoonkejon.

* **4:25:** Ais 53.4-5

3 Kawaajonadeen mende aisoonkejonto, konajilin moma kawaajon kaanagadeen aisoonkejon. Konajilin moma mokosingon iikaana kanon kaparankonkon mokoloowona. Ii moma iikawaajon aisoonkejon. 4 Kaparan koma angobatonon kotiin nambona. Angobatonon kotiin nanin jejeromonromonananon kotiinkebaa. 5 Anutunon Uja Toroya ama nonono kana kolooro uujopaa molaaro uunananon kemero laligojon. Kawaajon jejeromonromon ama oyanboyan koloowombaajon ama mamboma gamugamu mende mokoloowona.

6 Iikawaa kania ii kokaen: Anana wala looloria esunana qaa laligonini, Kraistnon mono kamban dindina iikanondeen komun ejemba angonjorananawo ananaa downana mero. 7 Monon Kana qaa tororo otaan dindina kolooji, alia iikaanaajon monon saanon mende komunaga? Ii moro amamaaya koloonagato, monon uujopa mamaga ejemba ama onomakeji, alia monon iwaajon ama saanon selia qeleema komumambaajon monaga.

8 Ejembanon iikaana amakejonto, Anutunon uutanon jopagon nonomakeji, iinon ii kokaen qendeeno: Iinon Kraist wasiro kamaan wala angonjora ejemba laligonini, kamban iikanondeen mono ananaajon ama komuro. 9 Komuro kamban kokaamba sayanon songbama jen tegon nonono solananin laligojon. Kilen ii qerewena kaana kolooro honanon mono kanagen kokaen koloowaa: Anutunon singisongowaa uugereya asuganon qendeeno iwoi kanjanawo

namonon asugiwaa. Ii asugiro Anutuwaa jaanon solana koloojonjwaajon Jiisasnon mono irinjonsoon iikanonja metogon nonono oyanboyan mokoloowonja.

¹⁰ Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoniji, kamban iikanon iyanjaa Meria wasiro komun iinon tawanana kolooro Anutuwo ala-ala koloonij. Kolooniji, iikanon qerewenja koloojato, honanon kanagenj kokaen asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligonij Jiisasnon kotiinjaligoniwaajon mono afaanon metogon nonono oyanboyan mokoloowonja.

¹¹ Ponjana Jiisasnon Anutuwaa hamoqege gawonja mero Anutunon tawanana ano iwo ala-ala kolooniji, iikayadeen qaagoto, onanon Anutuwo jopagon aon nama otokorian maama aisonkejon. Kianj.

Aadambaajon ama komuninto, Kraistwaajon ama gbiliwonja.

¹² *Eja motoonjononj singisonjgo namonon kondoro kolooro. Anutunonj singisonjgowaa ironja ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuyanonj singisonjgo ama laligonij koomunonj iikawaajonj ejemba korebore sokoma nonono laligojon. ¹³ Wala Kana qaa mende kolooro kamban iikanonj kaanagadeenj singisonjgo asuganonj asuginj edabororoto, Kana qaa mende ero singisonjgowaa qaaya ii mende jen gosinj lanjaligogi.

¹⁴ Aadambaa kambananonga kanainj lanjaligonj kougi Mooseswaa kambanonj Kana

* 5:12: Jen 3.6

qaa asugiro. Ejemba kambaŋ biiwianon̄ iikanon̄ siŋgison̄go aŋgito, Aadamnon̄ kana waleenoti, iikawaa sogadeen̄ mende waleema laligogito, koomunon̄ kilen̄ ii kaan̄agadeen̄ galen̄ koma on̄ono laligogi.

Adam, eja mutuya iinon̄ mono eja mon̄ kawaatiwaa sareyaga kolooro.

¹⁵ Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororon̄ mende koloojao. Aadamnon̄ Kana qaa waleema kamaaro siŋgison̄go asugin̄ sein̄ ejemba mamaga sokoma on̄ono komun̄ laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyan̄boyan̄ koloowombaa kania ii mon̄. Ii kokaen̄: Eja motoon̄go Jiisas Kraist iinon̄ nemun̄ koma nonoma kalen̄morian̄a ninisaano Anutuwaa kalen̄anon̄ asuganon̄ asugin̄ ejemba mamaga sokoma qepalugon̄ nonono. ¹⁶ Toroqen̄ kokaen̄ jemaŋa: Kana woi ii ororon̄ mende koloojao. Eja motoon̄gonon̄ siŋgison̄go ano Anutunon̄ qaaya jen̄ tegoro siŋgison̄go ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa koloonin̄. Ii balon̄ ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii mon̄. Ii kokaen̄: Kambaŋ mamaga Anutuwaa Kana qaa waleenin̄ kalen̄a qendeema jen̄ tegon̄ nonono solan̄anin̄kejon̄.

¹⁷ Ii mombo jemaŋa: Eja motoon̄gonon̄ Kana qaa waleema koomu kondoro ejemba korebore komun̄ laligojon̄. Aadambaa siŋgison̄gowaajon̄ ama koomunon̄ kuuya sokoma galen̄ koma nonono tondu laligonin̄. Ii kana kamaan̄qegeta koloojato, Anutu esun̄mumuyaa kania ii kokaen̄: Ejemba anana solan̄a koloowombaa kalen̄a ii kelemalelen̄ buŋa qen̄ aon̄ kalen̄morian̄aa uutanon̄ laligojon̄i, anana mono oyan̄boyan̄

mokoloowonja. Eja motoonggo Jiisas Kraist iinon nanjon inaan nonono kawali kaanja kotiin laligon ubonja.

¹⁸ Mombo toroqen jemaña: Eja motoongonon Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunon qaaya jen tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa bunja koloonin. Kaanjadeen eja monjon solanja koloowombaajon kondoro uunana meleenin Anutunon saanon ejemba kuuya ananaa qaanana jen tegoro solananiñ kotiin laligon ubonja. ¹⁹ Iikayadeen mombo jemaña: Eja motoongonon qootogo ama singisongo wan kono seiro ejemba seiseiya anana meleema singisongo ejemba koloonin. Kaanjadeen eja monjon Anutuwaa jeta ten koma singisongonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunon ejemba seiseiya ananaa qaanana jen tegoro solananiwonja.

²⁰ Wala een lan laligon kougito, Mooseswaa kambanon Anutunon Kana qaa ejemba singisongogia moma kotowutiwaajon toroqen onono. Ii toroqen ononoto, ii mogi singisongogianon sein asuganon asugiro. Iikaen kolooro Anutunon mono kalenmoriaña kaanagadeen men seiro singisongo uugun asugiro.

²¹ Singisongowaa ku-usunja ii somata. Kawaaajon singisongo anin iikanon galen koma nonono koomuya koloon laligon kounin. Anutuwaa kalenmoriaña iikanon mono kaanjadeen ku-usunawo kolooja. Jiisas Kraist Ponnananon solananiwombaajon kondoro Anutunon qaanana jen tegoro dingon laaligo kombombanja mokolon kamban tetegoya qaa laligon ubonja. Kian.

6

Singisonjo gema qeŋ Kraistwo gbilin laligowu.

¹ Anutunonj kalenmorianja nonono seiwaatiwaajonj singisonjo toroqenj ama laligowonja me qaago? Kawaajonj mono nomaenjeninj sokombaa? ² Singisonjo mono kozigenj! Nonono singisonjowaa kasanonja loloonj uunana walaganonj qamo kaanja kolooro singisonjo ambombaajonj togonj laligojonj eenj, mono nomaembaajonj singisonjononj toroqenj galenj koma nonono laligowonaga?

³ Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanonj qokotaawonjatiwaajonj ama oomulu menj nononji. Iikanonj uunana walaganonj mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaajonj oomulu ii menj nononji.

⁴ *Amanonj asamararanja qendeema Kraist menj gbiliro koomunonja waaroti, ananaa uunananonj kaanagadeenj gbiliro dologa koloonj laligoninj sokombaa. Mannananonj anana Kraistwaa tani kaanja gbilin waama nanamemenj dologa ama menj laligowonjatiwaajonj moja. Kawaajonj oomulu ii kokaembaajonj menj nononji: Uunana walaganonj Jiisaswo motoonj komunj ewaatiwaajonj uunana walaga ii kaanja ronj konji.

⁵ Uunana walaganonj Kraistwo ororonj komuro iikanonj iwo qokotaanj laligojonj eenj, Mannananonj anana kaanagadeenj Kraistwo nambonjatiwaajonj moja. Kraistnonj koomunonja waaroti, mono iwaa tani ororonj

* **6:4:** Kol 2.12

gbilin laligonin sokombaa. ⁶ Uuselewaa siinana kombompana bologanon singisonjo ambonatiwaajon koposongonkeji, Anutunon siin ii kondeeno kemebaatiwaajon momakeja. Anutunon singisongonon toroqen galen koma nonono welenja qen laligowonatiwaajon mende moja. Kawaajon uunana walaga ii Kraistwo maripoonon qero komuro. Iikawaa so laligojon, ii mojon.

⁷ Mombaa uuta walaganon komuro iinon mono singisongowaa kasanonga loloon laligoja. ⁸ Uunana walaganon Kraistwo komuroti een, kaanjadeen iwo gbilin laligon kotiiwombaajon moma laarijon.

⁹ Kaen moma laarin Kraistwaa kania kokaen ero moma yagojon: Anutunon ii men gbiliro koomunonga waama laligon kotiin mombo mende komuwaa. Koomunon ii mende toroqen galen kono laligon ubaa. ¹⁰ Koomu komuroti, iikaana kanon mono kamban motoongon iikanon singisongowaa ku-usuna kondeeno kamban tetegoya qaa looloria en ubaa. Laaligo kombompana laligoji, ii mono Anutuwaajon laligon ubaa. ¹¹ Qamo yononon singisonjo ambombaajon amamaawuya. Ono mono kaanjadeen onoan giaajon mogi qamo kaana kolooro Kraist Jiisaswo qokotaan nama Anutuwaajon kotiin laligowu.

¹² Selegia komuwaati, iikawaa siin kombompana bologanon galen koma onono ii ten koma mun singisonjo ambubotiwaajon ii mono somongon laligowu. ¹³ Kawaajon sele kitigia ku-

uya ii mono singisonjo Toyaa boronoj mende ambu. Kema kaen anji bunaya kolooro wan kono anjonjora koloowabo. Iikaanja qaagoto, koomuyanonga gbilingo mono onjoangia Anutuwaa boronoj ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwaa borianoj anji bunaya kolooro nemun kono nanamemen solanja koloonkebaa. ¹⁴ Onjo Kana qaa baatanoj qaagoto, kalenmorianj uutanonj laligoju. Kawaajonj singisonjononj mono eenj somonjonj galenj koma onono laligowubo. Kianj.

Solanja laaligowaa Toyaa mono welenj qenj laligowu.

¹⁵ Kawaajonj nomaen jewonaga? Anana Kana qaa baatanoj qaagoto, kalenmorianj uutanonj laligonj singisonjo aninj sokonja me qaago? Ii kozigenj! ¹⁶ To woi koloojao. Onjoangia yoroononga mombaa boronoj ama aonj jeta tenj koma welenja qenkejuti, iikawaajonj mono qaa koi moma yagowu: Onjo monj jeta tenj komakejuti, mono iwaa welenqequeuruta kolooju. Singisonjo Toyaa welenqequeuruta koloojuti eenj, iinonj mono unjuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwaa jeta tenj koma welenja qenkejuti eenj, iinonj mono qaagia jenj tegoro solanja koloonj laligonj ubuya.

¹⁷ Onjo wala singisonjo Toyaa welenqequeuruta koloonj laligogi. Kaanja laligogi Bunja qaanonj mindinjonj onjomakebaatiwaaajonj kuma ononji mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kambanj kokaamba Bunja qaa tororo tenj koma Anutuwaa kania otaankeju. Kaenj moma onjoonj “Anutu dangisenj!” jenj laligojonj. ¹⁸ Ii otaanj

singisonḡowaa kasanonḡa loloon Anutuwaa welen qeḡ nanamemen solanḡa ama men laligoju.

¹⁹ Uuselegianon looloria koloojiwaajon ama qaa iikawaa kania ii mono balon ejemba ananaa qaa jejewaa so niinon kokaen jemaḡa: Ono wala sele kitigia kuuya toḡon jeulalan Toyaa (Satamba) boronon ama welen qeḡ laligogi. Kaanḡa laligogi nanamemen anḡonjorayawo asuḡin uugia men tiloro laligogi. Kaanḡa laligogito, kamban kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono toḡon Anutuwaa boronon ambu. Kaen ama welen qeḡ nanamemen solanḡa asuḡiro soraaya koloonkebu.

²⁰ Ono singisonḡo Toyaa welenqeḡeuruta laligogiti, kamban iikanon nanamemen solanḡa ii mende otaagito, onḡoanḡiaa jaajaa tondu laligogi. ²¹ Kamban kokaamba nanamemen iikawaa-jon gamugia mojuto, kamban iikanon iikaen ama laligon honḡa mono nomaen mokoloogi? Nanamemen gamuyawo kawaa honḡa ii koomu kotiga.

²² Kamban kokaamba Anutunon singisonḡowaa kasanonḡa isama onono loloon Anutuwaa welenqeḡeuruta koloogi honḡa asuḡiro soraaya koloonkeju. Kaan ama laaligo kombombanḡa laligon tetegoyanon oyanḡboyan mokolon laligon ubuya. ²³ Singisonḡo anin Toyanon tawa nonono koomu kotiga mokoloowonḡato, Anutuwaa kalenḡa ii oyanḡboyan laaligo. Kraist Jiisas Ponnanawo qokotaan nambonḡati een, mono kotiin tetegoya qaa laligon ubonḡa. Kianḡ.

Loemba laaligowaa sareqaaya

¹ Oo uumeleen alauruna, oŋo Kana qaa moju tiwaa so oŋoojŋ kokaen jemaŋa: Kana qaanoŋ ejemba somoŋgoŋ nononja. Namonoŋ laligoŋ uboŋatiwaa so mono kawaa baatanŋ laligowoŋa, oŋo ii moju me qaago? ² Kawaa sareya moŋ ii kokaen: Kana qaanoŋ emba loyawo somoŋgoro ejanŋ laligowaatiwaa so loemba laligowaoto, loyanŋ komuwaati een, embianoŋ mono loemba laaligowaa Kana qaanoŋga loloowaa.

³ Kawaajoŋ loyanŋ jaawo laligoro eja mombaajoŋ Ooŋ jero mewaati een, iwaa qata mono olonkalu embaga jenkejoŋ. Kaen jenkejonto, loyanŋ komuwaati een, Kana qaa iikanŋ mende toroŋ somoŋgoro laligowaa. Kaŋa laligoŋ eja moŋ mewaati, iinoŋ mono olonkalu embaga mende koloowaa.

⁴ Kawaajoŋ uumeleen alauruna, oŋoo kana-gianoŋ mono kaanjiadeen eja. Oŋo kaanagadeen eja mombaa buŋa koloowutiwaajoŋ Kraistwo qokotaagi. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro laaligonananŋ hoŋa Anutuwaajoŋ mokolooro asugiwaatiwaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ komuro uugia walaganŋ iwo komuro qamo kaŋa kolooŋ Kana qaawaa buŋa mende laligoju. ⁵ Wala uuselewaa siin kombombaŋa bologanoŋ galen koma nonono tondu laligonin. Kambaŋ kanŋ Kana qaanoŋ sololoŋ kuŋ nonono siŋgiŋgo ambombaa siinana kombombaŋa bologanoŋ kolooŋ galen koma nonongi. Kawaajoŋ uuselenananŋ waaro

laaligonananon koomu kotigaa hona mokoloon tondu laligonin.

⁶ Kaana laligoninto, wala qaa iikanon somonon nonono gbadoyanon laligon kana qaawaa wana motomotoon otaawombaajon kaparan koma gawona men laligonin. Kraistwo qokotaan nanin uunana walaganon iwo komuro kaban kokaamba kana qaawaa buna kolooninonona loloon mombo welen mende qenkejon. Kaban kokaamba kananananon gbiliro Uja Toroyanon inaan nonono afaanjon Anutuwaa gawona menkejon. Kian.

Singisonjo ambobotiwaajon kaparan koma aonoronkejon.

⁷ *Kawaajon nomaen jewonaga? Kana qaa anjo singisonjogoyawo kolooja me qaago? Ii kozigen! Kana qanon mono singisongowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa mon kokaen eja, “Mombaanon iwaiwaajon mende koposongowa.” Kaen mende jenagati een, niinon iwaiwaa koposonjonkejeni, iikawaa kania mende moma kotowenaga. Kawaajon Kana qaa mende moma kotowenaga, iikian singisonjo mende moma yagowenaga.

⁸ Kana qaa mende enaga, singisongonon mono qaa omaya ano koomuya koloonaga. Kaana koloonagato, jenkotoo qaa mobe sopa somonon nono ii waleemambaa kania kolooro singisonjo ambe asugiro. Jenkotoo qanon mono kuun nono uuna waaro siina kombomana bologa kania kania ii tororo asugigi bologaaajon tondu

* 7:7: Eks 20.17; Dut 5.21

koposongonkejen. ⁹ Wala Kana qaa mende moma tompin laligoweto, jenkooto qaa mobe iikanon anjon koma nonotiwaajon singisongowaa siijnanon gbiliro uuna waaro ii ambe. Singisonggo ambe men komun nono koomuya koloowe.

¹⁰ Anutunon jenkooto qaa ii otaan laligon kotiimambaajon moma nonoto, qaa ii otaamambaajon batogowe men komun nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti, iikanon mono asuganon asugiro mokoloowe.

¹¹ *Jenkooto qaa moma kotowe sopa somongon nono ii waleemambaa kania kolooro jenkooto qaanon kuun nono singisongonon tiligon nono ii ambe. Singisonggo ama qaanawo koloowe. Iikaana kanon Anutuwaawo jenkooto qaa iikanon singisonggo nemun kono ambe men komun nono koomuya koloowe.

¹² Kaana kolooweto, kilen Kana qaa iikanon mono kowoga ano soraaya koloowa. Iikawaa jenkooto qaayanon mono dindina ano awaa koloowa. ¹³ Kaana kolooro jenkooto qaa awaa iikanon men komun nono koomuya koloowe me qaago? Ii kozigen! Qaa awaanon qaagoto, Kana qaanon mono neenaa singisongonaa kania nisaano moma kotowe. Singisongowaa gamuya asuganon asugiro kanjanawo momambaajon ama jenkooto qaa iikanon singisongowaa sopaya somongoro uunanon waaro waleema singisonggo ambe. Neenaa singisongona iikanon mono men komun nono koomuya koloowe. Kian.

* **7:11:** Jen 3.13

Uunanonj singisonjgowaa manjaqeqe ero laligojen.

¹⁴ Uŋa Toroyanonj Kana qaa nonono dindiŋa kolooji, ii mojonŋo, niinonj singisonjgo ejaga koloonj siinŋa kombombanŋa bologawo koloojen. Kamaanj kombe singisonjgononj galenj koma nono tenj koma welenŋa qenj singisonjgo amakejenj.

¹⁵ *Kawaajonj iwoi awaa amambaaajonj momakejenj, ii mende amakejenj. Iito, iwoi bologa amambaaajonj togonj sisia menkejenj, mono ii amakejenj. Kawaajonj iwoi amakejenj, niinonj kawaa kania saanonj mende moma kotonkejenj.

¹⁶ Kawaajonj iwoi bologa amambaaajonj mojtitiiti ama ii amakejenj eenj, Kana qaanonj mono kilenj awaa kolooja. Kana qaawaajonj mono uumotoon anjenj.

¹⁷ Kaenj kolooro niinonj neeno ii mende toroqen amakejento, singisonjgo uunanonj eji, iinonj mono kuunj nono ii amakejenj. ¹⁸ Nanamemenj awaa amambaa siinŋa onjanonj momakejento, ii amambaa esunanonj mende koloonj nomakeja. Kawaajonj noo uunanonj iwoi awaa monj mende ejato, uuselenanonj mono singisonjgo amambaaajonj kuunj nomakeja, iikaya mojenj. ¹⁹ Kawaajonj iwoi awaa amambaa siinŋa momakejenj, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaaajonj momakejenj, mono ii amakejenj. ²⁰ Kaenj kolooro iwoi amambaaajonj togonkejenj, ii kilenj amakejenj eenj, ii neeno mende toroqen amakejento, singisonjgo uunanonj eji, iikanonj mono kuunj nono ii amakejenj.

* **7:15:** Gal 5.17

21 Kawaajon neenaa kanana kokaen ero mokoloonkejen: Iwoi awaa amambaa siinja mobe bologaa siinanon mono uuna somongoro osinkejen. 22 Kawaa kania ii kokaen: Uunanon Anutuwaanon Kana qaawaajon uumotoon ama ten komambaajon momakejen.

23 Kaen momakejento, sele busunanon neenaa kaniana kokaen ero mokoloonkejen: sele busunaa kitia yononon singisongowaa waja koloogi amambaajon momakejen. Singisongo amambaa siinanon mono uusiinja awaa ii men kamaan amambaajon moro aon oronkejao. Singisongo amambaa siinja kombombananon mono sele busunaa kitia kitia sololoon onoma somongon nono kasa gbadonon laligojen. 24 Oo niinon bolin tegon angonjoranawo koloojen. Uuselenaa siinja bologanon nuano koomu kotiga komumambotiwaajon mono moronon dowena men hamo qen nonaga?

25 Oo Jiisas Kraist Ponna, iinon nemun koma nono “Anutu dangisen!” jejen. Kaniananon kaaja kolooro neeno uunanondeen Anutuwaanon Kana qaawaa baatanon kema welenja qenjejento, sele busuna singisongowawo iikaananon singisongo amambaa siinja kombombananon somongon nono iikawaa kasa gbadonon laligojen. Kian.

8

Uja Toroyanon riindangonana kolooro kotiin laligojen.

¹ Kawaajon ejemba Kraist Jiisaswo qokotaan nanjonj, Anutunonj mono ananaa qaanaa jen tegoro kambaŋ kokaamba gere siawaa buŋa mende koloon laligojonj. ² Kawaa kania kokaen: Gii singisonŋowaa siinŋa tenj koma laligonatiwaa-jonj ama koomu kotigaa buŋa koloon laligona. Kaanŋa laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaan nana laaligo kotigaa Uŋayanonj mono koomu kotigaa kasanonŋa isama gono laligojanj.

³ Ejemba uuselennanonj siinŋana kombombaŋa bologa ii eja. Ii otaaninŋ Kana qaawaa esuŋanonj loorinŋ laaligo kombombaŋa nonombaatiwaaajonj amamaaro osinŋ qagoninŋ. Qagoninŋ uuselennanonj singisonŋo ama laligoninŋi, Anutunonj singisonŋo iikawaa qaaya jen tegonj kitia kokaen meleeno: Iinonj iyanŋaa Meria wasiro namononj kamaanŋ singisonŋo ejawaa sele kaanŋa kolooro. Toroqenŋ singisonŋowaa siimolonj tani kaanŋa kolooro oogi komuro. Anutunonj laaligo kotigaa kania kaen meleuro.

⁴ Anutunonj kania ii kokaembaajonj meleuro: Kana qaanonj anana solanŋa ano dindinŋa laligowombaajonj jen kotonj nonomakeji, Anutunonj qaa iikawaa honŋanonj ananaanonj koloodaborowaatiwaaajonj moro. Kawaajonj uuselennanaa siinŋa kombombaŋa bologanonj mende galenŋ koma nonombiwaajonj togonj Uŋa Toroyaa uusiiŋa tenj kombombaajonj namakejonj.

⁵ Ejemba uuselegiaa siinŋ kombombaŋa bologa otaanŋejuti, iyonŋoo uugianonj mono singisonŋo ambombaajonj eja. Ejemba Uŋa Toroyaanonj siinŋ otaanŋ amakejonj, ananaa uunananonj mono Uŋa Toroyaanonj nanamemenŋ ambonjiwaaajonj

eja. ⁶ Uuselenanaa siinj kombombanja bologanonj mono horonj nonono koomu kotigaagenj kembombaajonj ejato, Uña Toroyanonj uunananonj luae qero kotiinj laligowombaa siinja momakeja.

⁷ Anutunonj Kana qaa nonono siingisonjo am-bombaa siinj kombombananonj mono qaa iikawaa baatanonj mende kemakeja. Ii kemambaajonj amamaaja. Ii amamaaro tondu laligonj uunananonj Anutu qetama kere ama munkejonj.

⁸ Ejemba uuselewaa siingia kombombananonj galenj koma onjonji tondu laligojuti, iyonononj mono Anutuwaa jaanonj sokombombaajonj osiwuya.

⁹ Yonononj osiwuyato, Anutuwaa Uña Toroyanonj onoo uugianonj laligoji eenj, iinonj mono galenj koma onono laligoju. Uuselewaa siingia kombombanja bologa yonononj mono onjo mende galenj koma onjomakeju. Kraistwaa Uña Toroyanonj mombaa uutanonj mende kemero eenj laligoji, iinonj Kraistwaa bunja mende kolooja.

¹⁰ Mende koloojato, Kraistnonj onoo uugianonj laligoji eenj, sele busugianonj siingisongowaajonj ama komuwuyato, unagianonj solanja koloojutii-waajonj ama kotiinj laligonj ubuya. ¹¹ *Anutunonj Kraist Jiisas menj gbiliro koomunonga waaroti, iwaa Unayanonj uugianonj laligoji eenj, iyorononj onjo Anutuwo qokotaan nangi selegia koomuya ii kaanagadeen menj gbiliwaota.

¹² Oo uumeleenj alauruna, gbilinj laligojonjiwaajonj nonononj mono Anutuwaanonj tosawo

* **8:11:** 1 Kor 3.16

laligojon. Uselewaa siinhana kombombanja bologa otaawombaa tosaga qaagoto, Uña Toroyaa jeta tenj koma laligowombaa tosayanonj mono en nononja. Kawaajonj ananaa ainhnananonj lanj laligowombo. ¹³ Uselewaa siingia kombombanja bologa otaanj laligojuti eenj, onjo mono koomu kotigaa bunja koloowuya. Kaanja koloowuyato, Anutu qama kooligi Uña Toroyanonj uuselegiaa nanamemenj bologa menj komunkebaati eenj, iikaanja kanonj mono gbilinj kotiinj laligonj ubuya. ¹⁴ Anutuwaa Uñayanonj ejemba qindingonj unuano laligojuti, iyonononj kuuya Anutuwaa meraboraanja kolooju.

¹⁵ **Omejiilanj yonononj ejemba sololoonj ononji jenengia ororo welenqege omayaa koloonj laligojuto, onjo ome kaanja ii monj qaagoto, Uña Toroya ii bunja qenj aonj laligoju. Kawaajonj onjo mono mombo toroqenj toroko qaganonj laligowubo. Uña Toroya iinonj mono menj letoma onono Anutuwaa meraboraanja kolooju. Uña iikanonj sololoonj nonono Anutuwaajonj “Aba* Ama!” qamakejonj. ¹⁶ Anutuwaa meraboraanja koloojonj, qaa ii Uña Toroyanonj anjo ananaa unananawo wambelaanj motoonj nanjonj jenkejao.

¹⁷ Anutuwaa meraboraanja koloojonj eenj, iinonj iyanjaa ejembauruta ananaajonj oyanboyanj mozonongoro eji, ii kaanagadeenj bunja qenj aowonja. Anutunonj Kraistwaajonj iwoi mozonongoro eji, ii mono kaanagadeenj Kraistwaa koorononj nama bunja qenj aowonja. Kraistwo motoonj siimbobolo

* **8:15:** Maak 14.36; Gal 4.6 * **8:15:** Gal 4.5-7 * **8:15:** Aba ii Arameik qaanonj ama.

momakejoni een, mono kaanagadeen Kraistwaa asamararanonj uma iwo motoonj asarinj laligowonja. Kianj.

Laaligo asamararanawononj uma laligowonja.

¹⁸ Kambanj kokaamba siimbobolo moma laligojoni, iikanonj laaligo kamaanqeqeta kolooja. Kanagenj Kraistwaa asamararanonj uma asarinj oyanboyanj laligowonjati, iikanonj mono laaligo uuta akadamyawo koloowaa. Laaligo woi ii leele ama gosiwonjatiwaa so qaago. Kaan romonjojen. ¹⁹ Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonononj mono mamboma Kraistnonj kanj Anutuwaa meraboraanja metogonj qendeema onono asamararanj asuginj onombaatiwaajonj awelegonkeju.

²⁰ *Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokoloroto, yonononj laligon komunj qaombuya. Iyangiaa siingiaa so qaagoto, Anutunonj mono iyanjaa siijaa so kaen arengoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kilen jejeromonromon onono oyanboyanj kokaen asugiwaatiwaajonj mambomakeju: ²¹ Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonononj mono kaanagadeen kokaembaajonj mambomakeju: Anutunonj ii kaanagadeen anjonjora laaligowaa kasayanonga isama onono mende komunj gisaan qaombuyato, Anutuwaa merabora kaanja loloon asamararanjiawo asarinj enj ubuya.

²² Kawaa kania ii kokaen: Anutunonj oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonononj korebore mono motoonj osongonj horonj merabora

* **8:20:** Jen 3.17-19

memewaa masu ununkeji, iikaanja moma en kouma kamban kokaamba kaanagadeen amakeju, ii mojon. ²³ *Anutunon oro ano iwoi kuuya mokolorota ejuti, iyonoononga qaagoto, Anutuwaa yambuyambu koloonin Unaya Toroya kalenja nonono laligojoni, anana mono kaanagadeen uunananon osongon horon laligonkejon. Anutunon nunuano meraboraanja qaita mon koloowombaajon mamboma laligon osongon amakejon. Nunuama downana mero selenana qaita mon buja qen aon Siwenon uma qeangowaatiwaajon awelegon laligojon.

²⁴ Kaanja letombombaajon jejeromonromon ama uunana meleema Siwewaa buja koloowonja. Iwoiwaajon jejeromonromon amakejoni, iikawaa honja kolooro iinin jejeromonromonana iikaanja kanon tegowaa. Monjon iwoiwaa honja kolooro iima iikawaa jejeromonromonja ii mende toroqen ama mambomakeja. Ii qaago. ²⁵ Iwoiwaa honanon mende kolooro iimakejoni, iikawaajon jejeromonromon anjoni een, ii mono kaparan koma koloowaatiwaajon mambonin uunana mende kamaankeja.

²⁶ Kaanjadeen loorinin Unja Toroyanon ilaan nonomakeja. Nomaen gama koolinin sokonaga, ii mende mojonto, Unja Toroyanon mono anjo qamakooli gawonananon ilaan nonoma ananaajon ama gama koolin qaa jeta asuganon jejewaa so qaagoto, osongonbooro qaganon sanenon jenkeja. ²⁷ Sanenon jen Anutuwaa siinja so ejemba so-

* **8:23:** 2 Kor 5.2-4

raaya ananaajon ama qama koolinkeja. Anutunon ejemba uunana iima gosinkeji, iinon mono afaangon Unj Toroyaa uumomoya momakeja.

²⁸ Anutunon qamakoolia moma ilawoila kuuya galej kono kawaa mindimindiri honanon mono iyanjaa alaurutanon qeangowutiwaajon koloonkeja. Ii mojon. Honj iikanon ejemba hamoqege arenjaa so onoono jopagon munkejuti, mono ii kaen me kaen ilaan onomakeja.

²⁹ Anutuwaa arenjaa kania ii kokaen: Iyanjaa Merianon uumeleen ala seiseiya ananaa batunananon jeta men nonombaatiwaajon momakeja. Kawaajon waladeen arej ama nonono taninananon Meriaa so koloowombaajon moro. Iikawaajon ejemba waladeen moma nononoti, nono kaanagadeen koloowombaajon jen meweengon nonono.

³⁰ Waladeen jen meweengon nononoti, anana kaanagadeen nonoono. Nonoonoti, ananaa qaanana kaanagadeen jen tegoro solananininj. Solananininji, ananaajon kaanagadeen kana qendeeno iyanjaa asamararanon uma oyanboyan laligowonja. Kianj.

Anutuwaa uujopayaa mepemepesee rii.

³¹ Qaa ii moma kawaajon nomaen jewonaga? Anutunon sopa somononon nonoma leegenananon laligoji een, moronon mono qotogon nononaga?

³² Anutunon iyanjaa Meria kaanjadeen mende angon konoto, ii jen tegoro laaligoya kuuya ananaajon ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunon iwo kalen qerewenja tosaanja kuuya ii kaanagadeen afaangon nonombaa.

³³ Anutunonj ejemba iyanajaanj meweengonj nonoma qaanana jen tegoro solananinkejoni, iikawaajonj morononj mono qaa jakeyanonj ama nononaga? ³⁴ Kraist Jiisasnonj komuro Anutunonj mombo menj gbiliro Siwenonj uma Anutuwaa boro dindinanonj rama toroqenjananaanonj ama qama koolinkeja. Kawaajonj monononj monj qaanana gosinj gere sianonj kemebombaajonj jen tegonj nonomambaajonj amamaawaa.

³⁵ Kraistwaa uujopa uutanonj laligoninj morononj mono iikanonja mendeema nonono kamaawonaga? Kakasililinj ama nononji konajilinj mobonagato, Kraistwaa uujopayanonja saanonj mende kamaawonja. Sisiwerowero ama nonombuyagato, iikanonja saanonj mende kamaawonja. Bodi mokoloowonaga me opo surunananonj qaono laligowonaga, mono saanonj mende kamaawonja. Komuwombotiwaa toroko qaganonj laligowonaga me manja qegi kazi koloonagato, mono saanonj mende kamaawonja. ³⁶ *Iikawaa qaaya ii Bunja Terenonj kokaenj oogita eja,

“Goo qagaajonj ama umugawodeen kanainj nunugi komuwonatiwaaajonj mogi kema gomanj tiinkeja. Lama ununj nenkejuti, iikaanjadeen nonoojonj romonjonkeju.”

³⁷ Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnonj uujopaya ninisaano moninji, iinonj nanjonj nonono lombo kuuya iikanonj mono haamo ama otokorianj maama laligowonja.

³⁸ Iwoi monononj mono Kraistwaa uujopayanonja

* **8:36:** Ond 44.22

mendeema nonomambaajon amamaawaa. Ii hona toonaga moma yagojen. Koomunon me laaligowaa iwoiya monon mono mendeema nonomambaajon amamaawaa. Siwe gajoba me omejiilan yononon mono kamba kokaamba me kanagen nono mendeema nonombombaajon amamaawuya. Bersakon kawali ku-usungiwawo yononon ii amamaawuya.

³⁹ Euwaa euyanon me emuwaa emuyanon laligojuti, iyononon mono mendeema nonombombaajon amamaawuya. Anutunon ilawoila tosaana mon mokolorota ejuti, iyononon mono kaanagadeen Anutuwaa uujopaya iikanona mendeema nonombombaajon amamaawuya. Anutuwaa uujopaya iikanon mono Kraist Jiisas Ponana iwaanon asugiro ninisaano ii mojon. Kian.

9

Anutunon siinaa so Israel meweengon onono.

¹ Niinon Kraistwo qokotaan nama qaa qolonmologoya qaagoto, qaa hona toon mon jema. Un Toroyaa qaawaajon geja ambe qaana nanon jen kotiin uunanon sane nuro kokaen moma jejen: ² Niinon Juuda ejemba tosaana yonoo wosobirion nuro uunanon siimbobolo somata tetegoya qaa kokaembaajon momakejen:

³ Yononon niwo balon selenon Israel kanagesoga motoongo kolojonto, uugianon Kraistwo mende qokotaan lan laligoju. Niinon Israel nalaurunanon uugia meleembutiwaajon

aonronkejen. Anutunon yonoo qaagia gosiro neeno yonoo kitigia koloowe irona meleema noo qananon kokaen ubaatiwaajon mojen: Iinon nii Kraistwaanonga mendeema nono gere siawaa bunja koloomambaajon mojen.

⁴ *Yononon Israel tuun uutanon laligogi Anutunon unuano bunaya kolooju. Anutuwa qabunaya bosima akadamugiawo kolooju. Anutunon yonowo oyanboyan koloowutiwaa soomonjo walaga ano gbilia ama Kana qaa onono. Kawaajon jiwowon jigonon uma Anutuwa waeya men mepeseenjeju. Anutunon kotumotueya seiwaatiwaa qaa somongoroti, iikawaa honanon koloowaatiwaajon mambo-makeju. ⁵ Yononon wanjalenana Aabrahambaa gbiliuruta yonoo esa meraurugiaga laligoju. Kraistnon yonoononga balon sele busu men eja kolooro. Kraistnon Anutunana koloon iwoi kuuya galen kono qata kaman tetegoya qaa mepeseenjebona. Qaa ii onanon.

⁶ Iikaana laligojuto, Israel kanagesononga koloon sein laligojoni, anana kuuya mono kilen Israel ejemba hona mende koloojon. Kawaajon Anutuwa qaayanon songiro esunanon kamakamaata koloonkeja me? Kaen jewonaga, ii qaa hona qaago. ⁷ *Aabrahambaa gbiliuruta yonoononga koloojoniwaajon ama kuuya anana mono Anutuwa meraboraangaga mende koloojon. Kaen qaagoto, Anutunon Aabrahambaaajon kokaen ijoro, "Aisakwaa

* 9:4: Eks 9.4 * 9:7: Jen 21.12

esameraurutanon mono goonon toroqen qaga bosima laligon ubuya.”

⁸ Qaa iikawaa kania ii kokaen: Aabraham-baa gbiliuruta balon ejemba silinon merabora koloonkejon, kuuya anono mono Anutuwa meraboraan mende koloojon. Kaen qaagoto, Anutunon qaa somongoro ejiwaa so koloonini, Anutunon mono nonoga moma nonono Aabraham-baa gbiliuruta hona koloojon. ⁹ *Somonogo qaa iikanon Aabrahambaan kokaen karo moro, “Gbani motoonogo tegoro kanon mombo kan giibe Saaranon mono meriawo koloowaa.”

¹⁰ Qaa kaen moro iwaanon iikaya kolooroto, iikanon mende tegoro. Iwaa gematanon Rebekawaanon kaanideen Anutuwa qaayaa so kolooro. Benana Aisak iinon embia ii koro muro merawoigara sunesune koloori. ¹¹ Sunesune yoronon goron uutanon rama mende koloon iwoi awaa me bologa mon mende aniti, Anutunon mono kamban iikanon mera iyeroononga mon iyanajon mweengoro. Iyanaa momo arenanon kotiin honawo koloon tegowaatiwajon ama koga mweengoro.

¹² *Iyanaa uusiinanon honawo koloowaatiwajon Rebeke kokaen ijoro, “Datanon mono kogaa welenqeke koloon newo baatanon laligowaa.” Anutunon kaen ijon nanamemengara ambaoraga iikawaa soyanon ii mende gosin oronoto, iyanaa siinagadeen otaan koga oono dataa somataya kolooro. ¹³ *Iikawaa qaaya ii Buna Terenon kokaen oogita eja, “Jeikob uunanon jopagon

* **9:9:** Jen 18.10 * **9:12:** Jen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3

laligoweto, Iisoo (Esau) ii togon kazi ama mun laligowe.”

¹⁴ Qaa kawaajon mono nomaen jewonaga? Anutunon dindiŋa mende kolooja me? Iikaanŋa qaago totoon! ¹⁵ *Anutunon Mooseswaajon qaa kokaen iJOROTA eja, “Niinon mono neenaa siinŋa otaan mon moroga iima koboon kiankomumambaajon mojenj, iiga mono kiankomun munkejen. Mon morowaajon wosomomo ama mumambaajon jejenj, iwaajon mono wosona momakejen.” ¹⁶ Qaa kawaajon ama namo ejanon Anutu mende galen komakejato, iwoiwaa siinŋa moma amambaajon batogon bimbimgonagato, ii kilen Anutu mende uuguwaa. Anutu aŋo kalenmoriaŋaa so iwoi kuuya galen kono iwaa borianon eja.

¹⁷ *Anutunon faarao kimbaajon qaa ijoro Buŋa Terenon kokaen eja, “Neenaa qabuŋana jen seigi goman korebore sokombaatiwaajon mojenj. Kaen moma ku-usuna qendeembe asuganon asugiwaatiwaajon kuun gombe giinon asugina. Asugin laligon tuarenjen ama noma laligona mono haamo ama gombe.” ¹⁸ Qaa iikawaa so Anutunon iyaŋaa siinŋa otaan mon iima koboon kiankomumambaajon moji, ii mono kiankomun munkebaa ano mombaa uuta men gojomambaajon moji, ii mono men gojono yangisen koloonkebaa. Kian.

Anutuwaanon irinŋonsoon ano kiankomu

* **9:15:** Eks 33.19 * **9:17:** Eks 9.16

19 Onoononga mononon noojona kokaen jenaga, “Kaen kolooro kuuya anana mono Anutuwaa uusiina tuarenjen ama mubombaajon amamaankejon. Kaen koloorogo Anutunon mono naambaajon toroqen jen nonomakeja?”

20 *Mononon kaen jenagato, balon eja gii mono moroga koloon Anutu tuarenjen ano angowowo ama munaga? Boroterenon mono iyanaa mokomokoloo Toya kokaen saanon mende jen mubaa, “Gii mono naambaajona tani koi kaana mokoloon nona?” 21 Monjon meme ejanon mono iyanaa ku-usun qaganon siina so gbakon meleema meweengon gbakon motoonggo kanoja koworanen morota morota menkeja. Tosia kamba so men gawon munkejon ano tosia akadamiawo ii mono korisoro kambananonadeen gawon munkejon.

22 Anutu mokomokoloo Tonananon mono kaanjadeen ama nonomakeja. Iinon irinonsoonja ejemba qendeema nonono ku-usuna iima mobombaajon momakeja. Kaen moma irina soono kazianon ejemba tosaana yonoo qagianon uro jojorin kondeema onomambaajon ama laligoro. Ii kilen irona uulanawodeen mende meleema ononoto, yonoojon ama siimbobolo mamaga moma mokosingon uugia meleembutiwaajon mamboma laligoro.

23 Kaanjadeen kalenmorianja inisaano kelemalelen koloowaatiwaajon momakeja. Kaen moma ejemba akadamiya bunja qen aowombaa-

* 9:20: Ais 29.16; 45.9

jon meweenjon nononoti, anana mono niniima kobooro akadamyawo asarinkejon. ²⁴ Anana kaanagadeen kaaja koloowombaajon nonoono. Juuda ejembagadeen qaagoto, waba kantria kantria ii kaanagadeen kaaja koloowutiwaajon onono. ²⁵ *Anutunonj iikawaa qaaya jerota geja-tootoo eja Hooseawaa terenonj kokaenj eja,

“Ejemba neenaa kanagesouruna mende koloonj laligogiti, niinonj mono ii onoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianonj neenaa wombo alana mende laligogiti, iyonoojonj mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaenj jenj laligomaaja.

²⁶ *Niinonj gomanj mombaa ejembaya yonoojonj kokaenj jenj laligowe, ‘Onjo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaenj jenj laligoweto, ii mono balongianonj iikanonja onooma qagia kokaenj qamaaja: Onjo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraaja koloaju. Utequte kaaja koloowaa.”

²⁷ *Aisaianonj kaanagadeen Israel kanageso nonoojonj ama kokaenj sama jero, “Israel ejemba jangonana kowe sakasinj kaaja koloonagati eenj, ii kilenj nonoononga afaajanonj mono uunana meleeninj hamo qenj nonombaa. ²⁸ Ponjonj gomaaja gomaaja kuuya ananaa qaanana ilinj alanj gosinj jenj tegonj kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”

²⁹ *Aisaianonj kaenj jenj waladeenj qaa monj jeroti, iikawaa onanonj mono nonoononj kokaenj

* **9:25:** Hoos 2.23 * **9:26:** Hoos 1.10 * **9:27:** Ais 10.22-23

* **9:29:** Ais 1.9

kolooja, “Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Tonananon gbil-iurunana tosaŋa mende injiima kobooro uugia melembuyagati een, balonananon mono Sodom kaŋa meleeno kemero gere jenaga. Nononon mono Gomora ejemba kaŋa tiwilaawonaga. Anutunon mono kaŋa ama nononaga.” Kaen jero.

Israel kelemalelenanon Anutu yangisen ama munkeju.

³⁰ Kawaajon mono nomaen jewonaga? Kantri tosianon Anutuwaa jaanon solanŋa koloowombaa gawonŋa mende kaparan koma megiti, iyononon Anutuwaa jaanon solanŋanigi. Uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaajon qaagia jen tegoro solanŋanin laligoju. ³¹ Kaen laligojuto, Israel nononon solanŋa koloowombaa Kana qaa otaawombaaajon kaparan koma laligon kouma ii kilen Anutuwaa jaanon mende solanŋaninin.

³² Iikawaa kania ii kokaen: Iyanjiodeen batogon nanamemen dindiŋa ama iikaŋa kanon solanŋa koloowombaaajon kaparan koma Jiisas mende moma laarin mugi. Iinon jamo powowon kaŋa kolooji, mono iwaanon ritatanŋon unuro osin gema qegi. Iikawaajon solanŋa mende koloogi. ³³ *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja,

“Iibu, Anutu niinon mono aen jamo mon Zaion baananon Israel tuun uugianon komowe yononon iikanon ritatanŋon kamaan unuro gema qenkebu. Mononon eja gereya powowon kotakota ii moma laarin

* **9:33:** Ais 28.16

mubaati, iinonj mono kambanjon monjonj iwaaajon nama gamu mende mokoloowaa.” Kianj.

10

¹ Oo uumeleenj alauruna, niinonj neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajonj awelegonjkejenj. Anutunonj hamo qenjon ombaatiwaajonj uuna menj kululuunjon yonjonjon ama Anutu qama koolinj munjkejenj. ² Yonoo kanagianonj kokaenja eja: Yonjononj Anutuwaajonj uugere amakejuto, ii poumapou qaganonj amakeju. Yonoo qaagia kaenjanjonj jejenj.

³ Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjanijoni, iikawaa kania mende moma yagonj iyanjiodeenjon batogonj solanja koloowombaaajonj kaparanj komakeju. Kaenja ama Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjaniwombaaajonj jenjkeji, qaa iikawaa baatanonj mende kema osinj eenj tondu laligoju.

⁴ Kraistnonj anodeenjon Kana qaa otaadabororo. Nono tosianonj ii amamaanjon Kraist moma laarinjon uunana meleenjonj, iikaya mono Kraistwaajonj ama Anutuwaajaanonjon solanjanijonj. Kianj.

Anutunonj anana kuuya hamo qenjon nonomambaajonj moja.

⁵ *Moosesnonjon Kana qaa otaanjon iikaanja kanonjon solanja koloowombaa qaaaja ii kokaenja oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinonj mono kawaaajonj ama laaligo kotiga mokoloowaa.” ⁶ *Qaa kaenja ejato, uunana meleema moma laarinjon Anutunonj qaanana jenj tegoro solanjaninjejenj,

* **10:5:** Lew 18.5 * **10:6:** Dut 30.12-14

Mosesonj kawaajonj qaa kokaenj jerota eja, “Uganonj kokaenj romonjonj jewabo: Eja morononj mono Siwe gomanonj unaga?” Ejembanonj ii Kraist wama kamaawaatiwaajonj lanj jegi. ⁷ Me “Eja morononj koomu gomambaa dutanonj keme-naga?” Ejembanonj ii Kraist wama koomunonjga waabaatiwaajonj lanj jegi.

⁸ Kaen jenj toroqenj kokaenj jero, “Buja qaa ii koriganonj qaagoto, mono goo buuganonj ano uuganonj eja.” Buja qaa ii moma laariwombaajonj eja. Nonononj qaa iikanonj ejemba uukuukuu menj onjoma kokaenj jenj asarinj onjmakejonj: ⁹ Anutunonj Jiisas menj gbiliro koomunonjga waaro. Giinonj qaa ii uuwomboganonj moma laarinj je buu susuganonj “Jiisasnonj Ponna kolooja,” kaen jenj asugijanji eenj, mono hamo qenj gono letomba.

¹⁰ Gii uuwomboganonj Buja qaa moma laarina Anutunonj qaaga jenj tegoro solanjaniswa ano je buu susuganonj Jiisas jenj asugina hamo qenj gono letomba.

¹¹ *Buja Terewaa qaa monj kokaenj jegita eja, “Morononj ii moma laarinj mubaati, iinonj mono gamuya mende mobaa.” ¹² Anutunonj Juuda ejemba mende ninisoroonj kantri tosaanja mende sureenj onjmakeja. Ponj motoonjgo iinonj mono kuuya ananaa Ponnanana koloonj so motoonjononj gosinj nonomakeja. Ejemba ii qama koolinjejonji, anana kuuya mono kotumotueya kelemalelen nonomakeja.

* **10:11:** Ais 28.16

13 *Iikawaa qaaya ii Buṇa Terenoṅ kokaen eja, “Ejemba dakaya yoṅonoṅ Pombaa qata gama kooliwuyati, iinoṅ mono ii kuuya hamo qen oṅono letombuya.”

14 Ejembanon Pon mende moma laarinṅ mun iwaa qata mono nomaenṅ gama kooliwuyaga? Iwaa kania mende jegi mogiti, ii mono nomaenṅ moma laarinṅ mubuyaga? Moṅnoṅ Buṇa qaa mende jenṅ asariwaati eenṅ, yoṅonoṅ ii mono nomaenṅ mobuyaga? 15 *Ejemba moṅ Buṇa qaawaa-joṅ mende wasiwonṅati eenṅ, iinoṅ mono nomaenṅ kema ii jenṅ asarinaga? Iikawaa qaaya ii Buṇa Terenoṅ kokaenṅ oogita eja, “Ejemba Buṇa qaa awaa meṅ kankejuti, iyoṅoo kana otongia moninṅ awaa soro kolooja.”

16 *Kaenṅ oogita ejato, noo Israel kanageso honṅa yoṅonoṅ Oligaa Buṇa mende tenṅ koma laligoju. Iikawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianonṅ kokaenṅ ninijorota eja, “Oo Ponṅ, nono Buṇa qaa jenṅ seininṅ moronoṅ mono uuta meleema ii moma laarinagato?” 17 Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jenṅ seininṅ gejagianonṅ kemero mogi momalaarianonṅ mono iikaanṅ koloowaa.

18 *Momalaari kaanṅ koloowaato, kokaenṅ qisinṅ oṅonjenṅ: Buṇa qaa iikanonṅ mono Juuda yoṅoo gejagianonṅ mende kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya ii kokaenṅ jegita Buṇa Terenoṅ eja,

“Qaa jegi qaagianonṅ mono kema kanṅ gomanṅ kuuya sokono. Ii gomaṅa gomaṅa eu emu

* **10:13:** Joel 2.32 * **10:15:** Ais 52.7 * **10:16:** Ais 53.1

* **10:18:** Ond 19.4

leelee iikanonj mogi.”

19 *Qaa iikawaa so Buᅇa qaa mono mogito, mombo toroqenj kokaenj qisij ononjen: Israel ejembanonj ii moma asarigi me qaago? Moosesonj wala qaa kokaenj jero,

“Ejemba kanageso uumeleengiaa honja qaa niinonj ii hamo qen onombe onoo uugianonj mono iikawaajonj ama motoqoto koloowaa. Waba tuun poumapou laligojuti, iyonononj onjo unuugugi sili iikanonj mono Juuda onoo uugia kuuwe iringia soono uugianonj waabaa.”

20 *Aisaianonj mono kotiin nama kokaenj jerota eja,

“Ejemba nii mende monᅇama noma lanj laligogiti, iyonononj mono nii mokolonj nonᅇgi. Ejemba noo kananaajonj mende qisij laligogiti, niinonj kaniana mono yonoojonj injisaambe iima mogi.”

21 *Yonoojonj kaen jeroto, Israel nonoojonj qaa kokaenj ninijorota eja, “Ween so umugawodeen kanainj qootogo kanageso gejajuju koloonᅇjuti, onjo noononj kawutiwaajonj onooma boro kaka koma laligowe gomanj tiinᅇja.” Kianj.

11

Israel uutanonj uumeleenj tuunj melaa eja.

1 *Kawaajonj kokaenj qisijen: Anutunonj iyanᅇaa kanagesoya gema qen nonono me qaago? Ii

* **10:19:** Dut 32.21 * **10:20:** Ais 65.1 * **10:21:** Ais 65.2

* **11:1:** Fil 3.5

qaago totonj! Niinonj kaanagadeen Aabraham-baa gbilial monj koloojen. Neeno Israel kanagesowaa tuunj qata Benjamin iwaa uutanonj laligojen. ² Anutunonj waladeen iyanaa kanagesoya meweengonj nononoti, nono mono mende gema qen nonono laligojonj. Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buɗa Terenonj oogita eja. Iinonj Anutuwwa jaanonj Israel ejemba jen onoma qama kooliroti, onjo qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii kokaen, ³ *³“Oo Ponj, yonononj mono goo gejatootoo ejembauruga unjugi komugi goononj simolonj onononj alataya alataya kondemondengi. Nii motoonjo nomesaogi laligowe kokomomola menj emboma nuwombaajonj jorijju.”

⁴ *Kaen jeroto, Anutunonj ii moma mono kokaen meleema munj ijoro, “Gii geenjodeen mende laligojanto, niinonj eja 7,000 kaanjadeen sopa somonjonj onombe neenaa buɗana koloonj benj qolonmolongoya Baal ii mende siminj kuma munj giwo toroqen laligoju.” ⁵ Qaa iikawaa so kambaɗ kokaamba kaanjadeen Anutuwwa tuunj melaa eja. Anutunonj kalenmoriaɗaa so ejemba afaaɗa meweengonj nonono laligojonj.

⁶ Kalenmoriaɗanonj mono nemunj koma muro meweengonj nonono. Nono nanamemenj awaa ama menj laligowonagati, iikawaajonj ama mende meweengonj nonono. Balonj ejemba nanamemenananonj nemunj koma muro meweengonj nononagati eenj, iwaa kalenmoriaɗanonj mono iwoi omya koloonaga.

* **11:3:** 1 Kinj 19.10, 14 * **11:4:** 1 Kinj 19.18

⁷ Kawaajonj mono nomaenj jewonaga? Israel kanagesononj solanja koloowombaaajonj kaparanj koma laligogito, solananiwombaa kania ii mende mokoloogi. Yonononj qaagoto, Anutunonj tuunj melaa meweengonj nononoti, nonononj kalenja ii mokolonj solanja kolooninj. Tosianonj momo bologanonj uugia gojono eenj tondu laligoju.

⁸ *Iikawaa qaaya ii Buja Terenonj kokaenj oogita eja, “Gaonjaajaa laligogi Anutunonj ome mende somongoro uugianonj kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima kotowubotiwaajonj jaagia menj gooro umunj kono. Qaa gejagianonj moma moma asariwubotiwaajonj ii menj gojono. Kaenj tompinj laligonj kouma kambanj kokaamba kaanagadeenj eenj tondu laligoju.” ⁹ *Kinj Deiwidnonj iikawaa qaaya kokaenj jerota eja,

“Oo Anutu, yonononj jejelombanj oonj amanenj lanj aisoonkeju. Iikanonj mono mokolonj injiima singisonngogiaajonj moto ama onomba.

Mono iyanjiaa dungianonj ritatanjonj kamaanj unjuro ironja meleema onona siimbobolo mobu.

¹⁰ Oo Anutu, gii mono jaagia menj goona uunj iibombaaajonj amamaawu.

Mono ironja meleema onona qagianonj uma bimooro suulanj uunjonj laligowuya.”

Deiwidnonj kaenj gama kooliro.

Waba kantri yonononj Anutuwaa geria honja koloogi.

* **11:8:** Dut 29.4; Ais 29.10 * **11:9:** Ond 69.22-23

¹¹ Toroqen kokaen qisijen: Juuda kanageso hona yononon ritatanjon kamaan unjuro uugianon gojono awaa koloowombaajon amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya! Kamaan unjuroti, iikanon mono Anutu moma kotowombaajon awelegowutiwaajon kolooro. Juuda kanageso hona yononon kana uugun kamaan unjuro waba kantri yononon kitigia koloon uugia meleema Anutuwaa bunaya koloogi. Kaen koloogiti, iikanon uugia kuuro kawaajon iringia soono uugia meleembutiwaa siijanon koloowaatiwaajon ama kaen kolooro.

¹² Juuda kanageso hona yononon kana songin kamaan unjuro kawaajon waba gomaña gomaña yononon oyanboyan koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia meleema kotumotue utanon laligojuto, Juuda kanageso hona yononon tompin laligon Anutuwaa jaanon mende sokonju. Kanagen Juuda yononon kaanagadeen kuuya uugia meleembuya. Kaen kolooro Anutuwaa kotumotueyanon sein kelemalelen asuganon asugiwaa.

¹³ Niinon qaana koi Juuda onoojon qaagoto, waba kantri kanageso onoojon jejen. Niinon waba kantri onoonon wasiwasi eja aposol koloojenywaajon “Gawona gabunayawo kolooja,” jen kaen romonjojen. ¹⁴ Gawona ii mewe hona kolooro uugia meleemakejuti, neenaa Israel kanagesourunanon iikawaa bujuya mobutiwaajon kaparan koma awelegonkejen. Buju qaa iikanon motomotoon yonoo uugia kuuro kawaajon iringia soono uugia meleembombaa siijanon kolooro meleenji Anutunon hamo qen onombaa.

Gawona qabuŋayawo ii mono kawaajon ama waba kantri onjo batugianon menkejen.

¹⁵ Anutunon Juuda tuun gema nunuro iikawaa honanon mono kokaen kolooro: Waba kantria kantria ononon kitigianon koloogi Anutunon tawagia men unuano alauruta koloogi. Juuda kanageso hona yononon uugia meleengi Anutunon hamo qen onoma moma angon koma analin onombaati, iikawaa honanon mono koomunonga gbilin laligon kotiiwutiwaa so koloowaa.

¹⁶ Gbani jaayaqeqe gbilianon nene Anutuwaajon gosin ama korisoro anin soraaya kolooji een, gawombaa nembaneneya kuuya mono kaanagadeen soraaya kolooja. Gere tiitanon toroya kolooji een, borianon mono kaanagadeen toroya kolooju. ¹⁷ Juuda tuun ii Anutu iyaŋaanon oil gerega kolooja. Anutunon iyaŋaanon oil gere ii honabona men boria tosaŋa motoro kamaagi ano duuyaa oil gere boria men kan batugianon ano toroqen somariinkeju. Kantri tosaŋa onjo duuyaa oil gere kawaa so koloojuto, Anutunon kilen unuano kambaŋ kokaamba gere boria qaita mon yonoo batugianon laligon kotiiinkeju. Onjo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanonga nene apuya horon nen somariinkeju.

¹⁸ Onjo Juuda nonowo nanjuto, kilen Juuda nunuugun selegia men ububo. Selegia men ubuyagati een, mono qaa koi mobu: Kantri tosaŋa onjo gere boriagadeen kaan kolooju. Onjo tiinana mende bosimakejuto, nonoonon gere tiitanon mono onombosino nanju.

¹⁹ Qaa kokaen jewuyaga, “Anutunon anana iyanaa gere batuyanon ama nonombaatiwaajon ama gere boria ii koto ro kamaaro tintina kolooro.” ²⁰ Qaa ii honaga. Anutunon Juuda ejemba uugia mende meleema moma laarigitiwaajon ama koton onono kamaagito, onono mono momalaarigianon rindangon onono zen nanju. Kaen nama jaba-arambaran mende men awelegon laligowuto, mono kokaen kamaan unuwabotiwaajon sombugia moma laligowu: ²¹ Anutunon anaa geriaa boria hona mende injiima koboon Juuda kanageso koton ononoti een, onono mono “Saanon niniima koboo waa,” kaen jewubo. Een kaana romongon tondu laligowubo. ²² Kawaaajon waba kantri onono Anutu waa kania romongon kokaen jewuya, “Juuda ejemba kana songin kamaan unuroti, Anutunon iikawaa irona meleema mono onanon geriawo ama onomakejato, anana qeeango Toyawo qokotaan nanin men qeangon nonomakeja. Iwo mende toroqen nambonati een, mono kantri tosaana nono kaanagadeen koton nonono kamaawona.”

²³ Kaen saanon jewuyato, Anutunon ejemba kana songigiti, ii kaanagadeen saanon kotiin gere batuyanon mombo toroqen onombaa. Kawaaajon Juuda kanageso yononon yangisenjia mesaon uugia meleembuti een, ii mono saanon Jiisaswo toroqen onombaa. ²⁴ Anutunon onono duuyaa oil gere kanona koton onoma komakoomowaa kania uugun oil gere qaita mombaa batuyanon ama toroqen onono. Kantri tosaana onono kaana ama ononoti een, iikawaaajon iyanaa gere boria hona

Juuda kanageso honja ii mono afaanjon unuama siinanon iyanjaa oil geriaa batuyanon ama onono mombo toroqewuya. Kianj.

Anutunon Israel kuuya kiankomun nonomambaajon moja.

²⁵ Oo uumeleen alauruna, onoangiaa momakooto qaganon lan laligowubotiwaaajon mono qaa aasangoya mon inisaambe moma asariwutiwaaajon mojen. Qaa ii kokaen: Momo bologanon Israel kanagesowaa bakaya mon yonoo uugia gojono laligojuto, kamban tetegoya qaa yangisen mende toroqen laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yonoononga kelemalelen yononon uugia meleema Anutuwaabentoton uutanon koubuya. Kaen anji Anutunon jangogia iiro sokombaati, kamban iikanon Juuda kanageso nonoo yangisen kambananon tegoro kuuya uugia meleembuya. ²⁶ *Uugia meleengi Anutunon Israel kanageso kuuya hamo qen onono letombuya. Iikawaa qaaya ii Bunja Terenon kokaen oogita eja, “Hamoqeqe Toyanon mono Zaion baanamonga asugin Jeikob tuun nonoo nanamemenana anjonjorayawo ii koma konjoratiwaa.

²⁷ *Anutu niinon singisonjogia koma konjoratin oyanboyan mokoloowutiwaaajon soomongo arena ii yonowo ambe motoon laligowona.”

Qaa kaen eja.

* **11:26:** Ais 59.20 * **11:27:** Jer 31.33-34

²⁸ Juuda kanageso honja yonononj Oligaa Buna gema qenj Anutuwaa kereuruta koloogitiwaajonj kantri tosaanja onononj kitigianonj Anutuwaa alauruta kolooju. Kaenj koloojuto, Anutunonj Israel wanjaleurunana meweengonj ononotiwaaajonj Juuda nonononj mono toroqenj wombo alauruta honjabonja koloojonj. ²⁹ Anutunonj ejemba moroga meweengonj onooma kalenj onomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago. ³⁰ Waba kantri onjo kaanagadeenj wala Anutuwaa jeta mende tenj koma tondu laligogito, Juuda kanageso honja yonononj yangisenj koloogitiwaajonj ama Anutunonj onjo kiankomunj onono letonji.

³¹ Juuda kanageso honja yonononj kambanj kokaamba Anutuwaa jeta qotogonj tondu laligonj koujuto, onononj letongitiwaajonj ama Anutunonj Juuda kanageso nono kaanjadeenj kambanj kokaamba kiankomunj nonomambaajonj moja. Waba kantri onononj uugia meleema letonji kawaa silianonj uugia kuunkeji, iikawaajonj yonononj mono kaanjadeenj afaanjonj uugia meleema kiankomuya buna qenj aowuya.

³² Ejemba kuuya anana Anutu qotogonj lanj laligoninj qaa qootogonana mokolonj gbadoonj nonono. Korebore kiankomunj nonombaatiwaajonj ama kasanonj gbadoonj nonono. Kianj.

Anutu mepeseenj oonjaa rii kokaenj qamakejonj:

³³ *Anutu kalenmorianjaa kowianonj mono somata qatawo kolooja. Mangaa siita, momoya

* **11:33:** Ais 55.8

mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoy-anonj nunuugunj uuta somata kolooja. Iinonj qaanana gosinj jenj tegonjkeji, nonononj ii kuuya jenj asarinj tegowombaajonj amamaawonja. Laaligonanaa kana arenjonjkeji, iikawaa kania mono moma gosinj mokolonj tegowonjatiwaa so qaago.

³⁴ **“Pombaa uu kononjaa arenja ii ejemba kuuyanonj moma yagowombaajonj amamaanj laligonj kouninj. Monjonj gejanono qaa mubaatiwaa so qaago.”*

³⁵ **“Balonj ejemba kalenj anjonjkejonto, iwo kaenj ambombaajonj amamaanj laligonj kouninj.*

Iwoi muninj kitia mende meleema nonono saanonj sokoma muja. Iwoi monj era nonombaatiwaa kiti mubombaajonj amamaanjkejonj.”

³⁶ **Ii kokaembaajonj amamaanjkejonj: Iinonj iwoi kuuyaa Toya koloonj wanjaleya kolooja. Iinonj iwoi kuuya nemunj kono kolooro. Ii iyanjaa akadamuya mokolonj mubaatiwaaajonj ama kolooro. Kawaaajonj anana gabunjaya mepeseeninj tetegoya qaa akadamuyawo enj uma ewaa. Qaa ii onjanonj.*

12

Laaligonana nomaenj laligoninj Anutuwaanonj sokombaa?

¹ Oo uumeleenj alauruna, Anutunonj kaenj kiankomunj nononotiwaajonj niinonj mono uugia

* **11:34:** Ais 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **11:36:** 1 Kor 8.6

kokaen kuun ononjen: Ono mono kiankomuya ii uu kononjianon romonjon kawaa so kitia meleema mun waeya men mepeseen laligowu. Kaanagadeen onoangiaa sele busugia ii Anutuwaa kotin nandunga ambu. Kaen ambuti een, ono mono gbilin soraaya koloogi Anutunon nandungia ii iiro sokono siin momakebaa.

² Wala namowaa nanamemen bologaa arena otaan laligogito, kaban kokaamba iikaana mono mende toroqen amakebu. Kaen qaagoto, mono uumomogianon gbiliro letoma laligowu. Kaen laligon Anutunon onoojon siin nomaen moji, ii mongama saanon kotiin gosin mokoloowuya. Ii mokolon iikawaa so amakebuti een, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamiawo kolonkebuya.

³ Sisau tondu laligowubotiwaaajon qaa mon jema. Anutunon kalenmorian nono iikawaa qaganon nama kuuya onoojon kokaen injojen: Ono mono onoangiaajon mogi uuta mende koloowato, motomotoon ono mono tororo moma koton aon laligowu. Anutunon momalaari nonono iikawaa hona kolonkejiwaa so mono onoangia gosin aon iikawaa so qaa jen laligowu.

⁴ *Iikawaa kania ii kokaen: Sele busunananon motoonngo koloojato, sele busu kitinana ii mama. Kitia kuuya yononon gawon motoonngo iikayadeen mende menkeju. ⁵ Iikawaa so uumeleen ejemba anana kaanagadeen mamaga laligojonto, kilen Kraistwo qokotaan nama sele busu kaana hona motoonngo koloojon. Motoonngo

* **12:4:** 1 Kor 12.12

kolojonto, anja anja nonononj mono toroqen aon motoonj gawonj meninj sokono nanjonj.

⁶ *Anutunonj kalenjmoriana nononotiwaa so gawonj memewaa momo kalenj morota morota bunja qen aonj laligojonj. Monjonj gejatootoo gawombaa momo kalenja bunja qen aoji eenj, iinonj ii mono gawononj amakeba. Momalaarianonj rindanonj munkejiwaa so gawononj ama Anutuwaa qaaya jenj laligowa.

⁷ Mombaajonj welenqeqe gawombaa momo kalenja muroti eenj, iikawaa so mono tosaanja pondanj ilaanj onoma laligowa. Mombaajonj boi qaqazu gawonj mewaatiwaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono membiriqembiria qaa pondanj tosaanja kuma onoma laligowa.

⁸ Mombaajonj uu nanjonanjo gawombaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono pondanj kaparanj koma ejemba uugia kuunj nanjon onoma laligowa. Tosianonj iwoiwaajonj memeqemeanj menj amamaagi mombaajonj ii nanjon onombaatiwaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono kongbaraya qaa pondanj nanjon ilaanj onoma laligowa. Mombaajonj galenkonkonj gawombaa momo kalenja muroti eenj, iinonj mono zenj nama tosaanja galenj koma onoma laligowa. Mombaajonj uujopa gawombaa momo kalenja muroti, iinonj gawonj ii mono korisoro qaganonj menj laligowa. Kianj.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

⁹ Mono gbingbaonj mesaonj tororo uujopa ama aonj laligowu. Bologna sisia menj gema qen

* **12:6:** 1 Kor 12.4-11

liligowu. Awaawaajon ama onono iikanon mono qokotaan liligowu. ¹⁰ Uumeleen alaurugia ii mono gumbonjonjon qaganon ama onoma tororo jopagon aon liligowu. Goda qen aowombaa-jon kaparan komakejuti, iikanon mono awelegon mepeseen aon liligowu.

¹¹ Uugianon mono mende sologon looriwato, qama kooligi Unq Toroyanon inaan onono geregerenon nama Pombaa gawon men liligowu.

¹² Mono oyanboyan mokoloowonatiwaajon mamboma jejeromonromon ama korisoro qaganon liligowu. Kakasililin moma mono mokosinjon liligowu. Mono pondan nama Anutu qama koolin liligowu. ¹³ Anutuwaa ejemba soraayanon iwoiwaajon amamaajuti, ii mono ilaan onoma liligowu. Mono ejemba koma horon onoma motoon rama nembanene nen korisoro amakebu.

¹⁴ *Sisiwerowero ama onomakejuti, ejemba ii mono mende qasuaan onombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegon onomakeba.

¹⁵ Aisoojuti, iyonowo mono ilaan onoma aisoowu. Saajuti, iyonowo mono ilaan onoma saabu. ¹⁶ *Mono uumotoon ama aon luaenon liligowu. Onoangiaajon mono mende mogi uba. Jaba-arambaran mende ambuto, ejemba kamaanqegeta mono ala men onoma liligowu. Onoangiaajon mogi momakooto ejembaga laligojutiwaa so mende koloowa.

¹⁷ Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajon mende ambu. Ejemba kuuyanon

* **12:14:** Mat 5.44; Luuk 6.28 * **12:16:** Gba 3.7

sili tosaaja yonoojona mogi nanamemen awaa koloojuti, ii mono kaparaŋ koma meŋ laligowu. ¹⁸ Iwoi mombaajon osiqosi mende anjuti, mono kotikotii eŋ ononjiwaa so kaparaŋ koma ejemba kuuya yonowo luaenon laligowu.

¹⁹ *Qaa mon ii Buŋa Terenon kokaen oogita eja, “Niinon mono bologaa kitia meleembe qagianon ubaa. Ii noo gawonŋa. Pon niinon kaen jejen.” Kawaajon wombo alauruna, ononŋio mono bologaa irona mende meleembuto, ii Anutuwaa-jon mesaogi irina soono iwaa kitia meleema metogon onombaa.

²⁰ *Kawaajon ii ononŋio mende meleembuto, Buŋa qaa koi mono otaan laligowu, “Kereganon nenewaa komuji een, ii mono nene wagiwa. Goo kereganon apuwaaajon moji een, ii mono apu muna newa. Kaen ama goonon sili awaa iikanon mono uu kuun muna gamuya moma mesaon-aga.” Qaa ii mono otaan laligowu. ²¹ Monon sili bologa iikanon haamo ama gombaboto, geenŋo mono sili awaa ama iikanon haamo ama mun silia bologa ii kolonaniwaga. Kian.

13

Gawman yonoo qaa baagianon kema ten koma laligowu.

¹ Gawman mon ii anodeen mende kolooroto, Anutu, ku-usun Toya iinon mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usun qaganon nama galen koma nonomakeju. Jenkooto gawombaa

* **12:19:** Dut 32.35 * **12:20:** Gba 25.21-22

kondomondooya ii Anutu. Kawaajon onjo kuuya mono onjoangiaa gawman yonoo qaa baatanon kema laligowu. ² Kania kaen mojutawaajon ama mononon jenkooto galen yonoo ku-usungia qetanji, iinon Anutunon laaligowaa arena anoti, mono ii qetanja. Jenkooto Toya qetanjuti, Anutunon iyonoo qaagia jen tegon irona meleema onono lombo mokoloowuya.

³ Galenkonkon yononon ejemba nanamemen bologa amakejuti, ii kee momo ama onomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaana mende ama onomakeju. Kawaajon galen ku-usungiwawo yonoo keega momambaajon mojan me qaago? Ii mende momambaajon mojan ee, mono nanamemen awaa ama men laligona mepeseen gomakebuya.

⁴ Gawman yononon mono Anutu welenja qen mun men qeangon gombombaaajon moju. Kaen mojutawaajon ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa irona meleengi qagianon uro lombo mobutiwaajon nanju. Anutuwaa welenqeaturuta koloogi goondomombaa soo somata ononoti, ii ee totoon mende men laligoju. Kawaajon iwoi bologa anjan ee, mono toroko moma laligowa. ⁵ Lombo qagianon ubabotiwaajon mono gawman jegia ten koma laligowu. Kawaajonadeen qaagoto, Anutuwaa jaanon kaangadeen sokombaatiwaajon mono kaen amakebu. Mende ten kongi Anutuwaa irina soono jero uu konongianon kaen mogi uugianon boliwabotiwaajon mono kaangadeen gawman yonoo qaa baatanon kema laligowu.

⁶ *Gawman yononon mono Anutuwaa gawon bakaya mon men iikanon zen nama galen koma onomakeju. Gawongia ii mewutiwaajon ononon mono ilaan onoma takis kaanagadeen amakeju. ⁷ Gawmambaa takis ama kotin kania kania dawi onombutiwaajon jenkejuti, ii mono kuuya iikawaa so onomakebu. Gawmambaa takis kania kania kuuya onoma komuniti gawon ii mono tororo menkebu. Gawmambaa gawon meme ejemba yonoojon mono qaqabunabuņa ama goda qen onomakebu. Kian.

Kamban somatanon dodowiro mono jopagon aon laligowu.

⁸ Kaen ama mombaanon tosa mon onowo mende ero laligowu. Kilen onoo tosgia motonngo ii kamban so kokaen eja: Ono mono uunon jopagon aon laligowu. Monon tosaņa jopagon ukalen ama onomakeji, inon mono Kana qaa otaadaboronkeja.

⁹ *Jenkooto qaa waņa ii kokaen, “Geenga jopagon aonkejani, iikawaa so mono tosaņa kuuya jopagon onomakeba.” Qaa kawaa uutanon jenkooto qaa koi kaņa eju, “Serowilin mende amba,” “Ejemba mon mende qena komuwa,” “Yongoro mende mewa,” “Iwoiwaajon mono mende koposongowa.” Ii ano jenkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa waņa iikawaa newoyanon kolooju.

¹⁰ Ejemba mon jopagon mujani een, iwaajon mono iwoi bologa mon mende ama muba.

* **13:6:** Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25
20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18

* **13:9:** Eks

Kawaajon uujopa ama iikaanja kanon mono jenkooto qaa korebore ten koma otaankejan.

¹¹ Kamban kokawaa kania moma kotojutiwaajon mono nanamemen kaanja ama men laligowu. Wala Kraist moma laarin uunana meleeniji, kamban iikanondeen kanain laligon kounin Ponon metogon nonono Siwenon ubonati, iikawaa kambananon mono kosere kadaboroja. Kawaajon on gaon ejuti, iikananja uugia tooro waabutiwaa kambanja mono kaja. ¹² Gomantiina koriga laligonin ween jaaya jililingon kouro asarimambaajon anja. Kawaajon pangamambaa nanamemen ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja qewonjwaa akadamuya ii mono men konji kemero nambanja.

¹³ Asasagaa uutanon laligojonjwaa so mono nanamemen soraaya ama men laligowonja. Tosianon jejelomban paati ama baanon nenkejuti, iikaanja nen apu kotiga nen elonkalon amakeju. Sero nambonambon ama lan emba yongoro horonkeju. Juma deema angowowo ama kisooma aon uunon junjun moma gema qen aonkeju. Nanamemen kaanja ii mende sokonja. ¹⁴ Uuselewaa siingara kombombanja bologanon gbilin waagi yoroo siingara ten koma onombotiwaaajon ii mono geja mende ama romongon onomakebu. Kaen qaagoto, Pon Jiisas Kraistwaa nanamemenanon mono tiwo sumangia kolooro ii maleku kaanja mouma aon laligowu. Kian.

14

Ala looloria ii mende jen oŋoma laligowu.

¹ *Mombaa momalaarianoŋ looloria kolooro ii mono kalaŋ koma koma horoŋ muŋ laligowu. Iwo aminj moma jenonkooli qaa kolooro kawaajoŋ kesa-awaraŋ mende amakebu.

² Tosianoŋ momalaarigiaa so nembanene kuuya saanoŋ nenkejuto, tosaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloria kolooro nene piapiyagadeeŋ nenkeju. Uugianoŋ tiloowabotiwaajoŋ uuwoi ama oro tando lopiombaa nanduŋ aŋa ii sisia meŋ logoyagadeeŋ iyaŋa ooŋ nenkeju. ³ Nembanene kuuya nenkejuti, iinoŋ mono alaurugia logoyagadeeŋ nenkejuti, ii jejewili mende ama oŋomakebu. Anutunoŋ alaurugia nembanene kuuya nenkejuti, ii kaanagadeeŋ “Sokonju,” jen kalaŋ koma oŋomakeja. Kawaajoŋ logoyagadeeŋ nenkejuti, oŋonoŋ mono alaurugia yoŋoo qaagia mende jen tegowu.

⁴ Giinoŋ mono moroga koloŋ mombaa welenqe qeya jen teŋoŋ munaga? Iinoŋ mono aŋaa toyaa jaanoŋ qaayaa kitia jero gosin jen tegoro sokono nambaa me lombo qaganon uro kamaawaa. Poŋonoŋ mono kotiin boŋ qeŋ nambaatiwaajoŋ nanŋon muŋkebaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ boŋ qeŋ nambaa.

⁵ Tosianoŋ weeŋ kuuyaaŋoŋ romoŋgogi tanigia ororoŋ ejuto, tosianoŋ weeŋa weeŋa gosin weeŋ mombaaŋoŋ mogi uro qaita moŋ kolooro weeŋ tosianoŋ iikawaa newoyanoŋ

* **14:1:** Kol 2.16

koloaju. Ono motomotoon mono onjoangiaa momogianon qokotaan iikanon uuwoi kuuya yakarin awasankaka nama laligowu. ⁶ Tosianon weenja weenja gosin uma kamaan amakejuti, iyononon ii mono Pon qabuŋa mubaatiwaajon moma amakeju. Tosianon oro kuuya nenkejuti, iyononon mono Anutu mepeseen Pononon kaen qabuŋayawo koloowaatiwaajon nenkeju. Tosianon oro tosiaa singi laligonkejuti, iyononon mono Pononon qabuŋayawo koloowaatiwaajon moma ii amakeju ano kaen laligon Anutu mepeseenkeju. ⁷ Ananaanonja mononon mono iyanjaajonadeen mende laligoja ano iyanjaajonadeen mende komuwaa.

⁸ Kawaa kania ii kokaen: Jaawo laligowonati een, mono laaligonana Pombaajon qeleema laligowonja. Komuwonati een, mono Pombaajon komuwonja. Kawaaajon laligowonja me komuwonati een, mono Pombaa buŋa koloojon. ⁹ Kraistnonon mono komugiti ano jaawo laligojoni, kuuya ananaa Pononana koloon laligowaatiwaajon komun gbiliro. ¹⁰ *Anutunonon mono kuuya nunuama anaa qaa jakeyanon nonoono nambonja. Kawaaajon tosaanja onononon mono moroga koloon uumeleen alaurugia jen tegon onomakeju? Kaanagadeen alauruna tosaanja onononon mono naambaajon uumeleen alaurugia tosaanja ii jeejwili ama onomakeju? Juma deendeen anji siligia iikanonon mono mende sokonja. ¹¹ *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenonon kokaen oogita eja,

“Pon niinon laligon kotiijenj, iikawaa so qaa

* **14:10:** 2 Kor 5.10 * **14:11:** Ais 45.23

hoŋa toontoŋa kokaen injiŋoŋ: Ejemba korebore oŋo mono noo jaasewananon simin kuma jegianon Anutu nii mepeseen nombu.”

¹² Qaa kawaa so anana kuuyanon mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa sundunana ii Anutu iŋon jeŋ asarinin gosiŋ nonombaa. Kian.

Moŋnon ritatanŋon kamaan qewaatiwaajon romoŋgowu.

¹³ Kawaaŋon mono mende toroŋen jeŋ bolin aon qaagia mende jeŋ tegowu. Uumeleen alaurugia yoŋoo kananon ritatanŋon kamaan uŋuwabotiwaajon iwoi moŋ mono mende amakebu. Kawaa qaaya mono kaparaŋ koma jeŋ somoŋgowu. ¹⁴ Nembanene iwoi moŋnon aŋa siri aŋgonjorayawo mende koloojato, ejembanon iwoiwaajon mogi aŋgonjorayawo kolooji, iyoŋooŋadeen ii aŋgonjorayawo kolooja. Niinon Poŋ Jiisaswo nama qaa ii moma kawaaŋon uuwoi moŋ mende mojen. ¹⁵ Anutunon nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya koloojuto, kilen alaurunana tosiaŋon qizimizingia ama oro tosia mende nenkeju. Kraistnon yoŋooŋon ama komuroto, tosaŋa oŋonon mono naambaajon oro nen iikaŋa kanon yoŋoo uugia men bolinkeju? Iikaŋanon oŋoŋgiaa aingia otaagi uumeleen alaurugiaŋon kawaaŋon wosobiri mokolonkejuti, iikaŋanon uujopawaa kana ii mende toroŋen otaŋkeju.

¹⁶ Momo awaa en oŋonjato, iikawaa qaganon nanamemengianon tondu aŋgi tosiaŋon kawaaŋon qaa sologen jeŋ jeŋ oŋomakeju.

Kaen ambubotiwaajon mono galen men aon laligowu. ¹⁷ Naa nenega newonati ano naa apuga newonati, iikanon Anutuwaa bentotonaa aiweseya mende kolooja. Iwoi iikanon mono kamaanqeqeta kolooja. Iwaa bentoton uutanon laaligowaa hona ii kokaen: Una Toroyanon inaan nonono nanamemen dindina otaanin luae qen nonono aisoon laligojon. Iikanon mono mungeja kolooja. ¹⁸ Daen yononon kaen ama Kraistwaa welen qenkejuti, iyononon mono Anutuwaa jaanon sokongi ejembanon qaagia mogi sokoma onomakeja.

¹⁹ Kawaajon mono luae qen aonin uumotoononon seiwaatiwaajon kaparan kombona. Iikaana kanon mono uunana meagon men kotiin aowona. ²⁰ Anutunon nembanene kuuya hamo qen tegoro soraaya kolooju, ii mojonto, monon oro me nene mon nero aliaa uutanon kawaajon boliro uugereya asugiro singisongowo kolooji, iikanon mono mende sokonja. Monon tosaana yonoojon mende romonjon iyanajonadeen moma tondu neji, iinon mono kaanagadeen singisongowo koloowaa. Kawaajon Anutunon yonoo uugianon gawon meroti, tosaana ononon mono gawona awaa ii nenewaajon ama mende men boliwu.

²¹ Kawaajon uumeleen alaurugia yonoojon ama orowaa singi laligon wain apu ii mende nen laligowu. Iikaana kanon mono motoon men qeangon aowuya. Kaanagadeen uugianon iwoi-waajon boliro singisongowo koloon loorinaga, ononon ii mende ambu. Kaen mono motoon

menj qeangonj aowu. ²² Kesa-awaranj qaawaa momalaaria kaenj me kaenj enj gonji, ii mono Anutuwaa jaasewanonj anjonj koma laligowa. Monjonj qaa mombaajonj “sokonja,” jenj iikanonj qokotaanj moma kotiinj kawaajonj iyanja mende jenj tegonj aoji, iinonj mono simbawonjowo kolooja.

²³ Ii me woi momalaari qaganonj mende nama amakejoni, ii kuuya mono singisonjo kolooja. Kawaajonj monjonj nene mombaajonj uuwoi ama kilenj ii neji, iinonj mono singisonjo ambaa. Momalaari qaganonj mende nama nejiwaaajonj Anutunonj mono iwaa qaaya jenj tegoro osinj lombo mokoloowaa. Kianj.

15

Mono Kraistwaa roromonjgoya otaanj laligowu.

¹ Momalaarinananonj kotakota kolooji, anono mono ananaajonjadeenj lanj aisoonj ananaa ainananonj laligowombo. Tosaanja yonjoo momalaarigianonj looloria kolooro kokobimbinonj kana uugunj tororo mende otaanjkejuti, anana ii uujopa ama onjoma lombogia bosimbutiwaajonj ilaanj onjombonja. ² Anana motomotoonj mono alaurunananonj qeangowutiwaa so romonjonj ilaanj onjmakebonja. Kaenj ama onjoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya. ³ *Kraistnonj kaanagadeenj iyanjaajonjadeenj iyanjaa aijnonj mende aisooroto, Bunja qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoronkota jenj gii jenj gomakejuti, iyonjoo qaagianonj mono nuro siimboboloya momakejenj.” Qaa kaenj eja.

* 15:3: Ond 69.9

⁴ Anutunon ananaajon siija kokaen momakeja: Anana kaparan koma kotiin nama Buja Tere weenjonin uunana nangoro iikaana kanon oyanboyan koloowombaaajon mamboma jejeromonromon ama laligowon. Kawaajon Buja qaa kuuya eenanon oogiti, Anutunon mono iikawaa so kuma nonomambaaajon moja. Iikawaajon ii oogita eja. ⁵ Anutunon mono iyanon uugia nangoro saanon kaparan koma kotiin nambu. Iinon mono Unaya onono inaan onono batugianon uunon somongon aon Kraist Jiisaswaa roromongoya otaan laligowu.

⁶ Kaen laligon saanon uumotoon qaganon buugia mindirin Anutu, Ponana Jiisas Kraistwaa Manja ii mepeseen laligowu. Anutunon ononon kaan ama laligowutiwaajon momakeja. Kian.

Oligaa Bunanon kantri tosonian kema karo.

⁷ Kraistnon onon moma anjon koma kalan koma onomakeji, iikawaa so onon mono kaanagadeen kalan koma aon laligowu. Anutuwaa qabunayanon seiwaatiwaajon mono kaen ama laligowu. ⁸ Niinon qaa hona koi jema: Anutunon qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yonoojon jen somongoroti, iikanon honawo koloowaatiwaajon moro. Kawaajon Kraist wasiro Anutuwaa Buja qaa onanon kotiiwaatiwaajon ama Juuda nonoo batunananon kamaan welen qen nonoma laligoro. ⁹ *Juuda nono welen qen nonoma laligoroto, kantri tosaana yononon kaanagadeen iwaa kiankomuya moma kawaajon Anutu

* 15:9: 2 Sml 22.50; Ond 18.49

mepeseen laligoju. Kawaa qaaya ii Buᅇa Terenon kokaen oogita eja,

“Kawaajon niinon kantri tosaanᅇa yonoo batugianon laligon mepeseen goma qabunaganon seiwaatiwaa rii qamakemaᅇa.”

10 *Kawaa qaaya mon ii kokaen jen oogita eja,

“Anutunon Juuda nono meweengon nonono kanagesoya koloon aisoonkejon. Kantri tosaanᅇa onᅇo mono nonowo toroqen aisoon otokorian maama laligowu.”

11 *Kawaa qaaya mon ii kokaen,

“Waba kantriwaa tuun kuuya onᅇo mono Pon mepeseen laligowu. Goman so laligojuti, onᅇo mono kuuya ‘Anutu dangisen!’ jen rii qama laligowu.”

12 *Gejatootoo eja Aisaia iinon kaanagadeen kawaa qaaya kokaen jerota eja,

“Gere tiitanonᅇa unjuta juma waaji, iikaanᅇa eja qata Jesi iwaa gbilinonᅇa mon koloon ejemba goman so galen koma onᅇombaa.

Kaen ama onᅇono namowaa kanageso kuuya yononon ilaan onᅇombaatiwaaajon mam-boma jejeromonromon ama laligowuya.”

Qaa walaga kanon mono kambaᅇn kokaamba honᅇawo koloonkeja.

13 Unᅇa Toroyaa esunanon mono nanᅇon onᅇono jejeromonromonᅇianon kotiin powowon koloowaatiwaaajon mojen. Kawaajon jejeromonromon Toya Anutu iinon mono luae

* 15:10: Dut 32.43 * 15:11: Ond 117.1 * 15:12: Ais 11.10

qen onoma korisoro kuuya kanon uugia menj saa qewaa. Kaen qama kooliwe saanon Anutu moma laarin mun oyanboyan mokoloowombaajon mamboma jejeromonromon ama laligowuya. Kian.

Qaa kotakota ii nomaembaajon oojen?

¹⁴ Oo uumeleen alauruna, neeno onoojon kokaen moma kotijen: Ono mono tompin mende laligojuto, Anutunon iwoi kuuya awaa ii uugianon ano saa qero momo kania kania mokolon iikanon saanon qambanmamban qaa kuma aowonatiwaa so kolooju. ¹⁵ Kaen koloojuto, kilen qaa ii duduuwubotiwaajon moma yonoo kanagia ii mombo koma gbilin ononjen. Anutunon kalenmorian nono iikawaa qaganon nanjenywaajon mono awasanaka qaganon qaa kotakota tosaana on ononjen.

¹⁶ Kawaa kania kokaen: Anutunon waba kantri ononon uugia meleengi Unja Toroyanon menj sorain onono soraaya koloowutiwaajon momakeja. Wala siimolon oogi kaasoyanon uro Anutunon aisoonkero, iikawaa so kamba kokaamba Anutunon ejemba goman so bunaya koloogi injiima aisoomambaajon awelegonkeja. Kawaaon Oli-gaa Bunaya kantri tosaana yonoo batugianon jen seimambaajon jen gawon qananon ano iikawaa so uuwaa gawon galen koloon Kraist Jiisaswaa welen qenkejen.

¹⁷ Kawaaon Kraist Jiisaswo qokotaan nama Anutuwaanon gawon mewe qabun nono selen menj uma awasanaka nanjen. ¹⁸ Kraistnon kantri tosaana yononon Anutuwaa jeta ten

kombutiwaajonj moma sololoonj kuunj nomakeji, iikanonj mono nemunj koma nono qaana jen nanamemena amakejen. Qaa tosia lanj jen seiseiwaa awasankakaya ii mende enj nonja.

¹⁹ Unj Toroyaa ku-usunanonj mono nemunj koma nono angoletto aiwese ku-usungiawo asugigi. Niinonj Jerusalem siti mesaonj kantria kantria liligonj kema kema Yuropwaa sitia monj qata Ilirikum kanonj keube. Kaenj balonj so liligonj Kraistwaa Oligaa Bunj ii jen asarinj onondaborowe.

²⁰ Monjonj tando komoro monjonj kanj anaa miria iikawaa qaganonj menj mono qaayawo koloowaa. Iikawaa so monjonj Kraistwaa qaayanonj momalaariwaa tando komodabororo nanoti, niinonj mono kanj iwaa tando qaganonj rindanonj nama uugia toroqenj meagonj menj kotiinj onomambaajonj togonj laligowe. Uuwaa gawonj mutuya menj kanonj akadamuna mokoloomambaajonj kaparanj koma laligowe. Kawaaajonj ejemba daenj yonononj Kraistwaa qata mende moma tompinl laligogiti, niinonj Oligaa Bunj iyonoojonj jen asarimambaajonj awelegonj laligowe. ²¹ *Kawaa qaaya Bunj Terenonj kokaenj oogita eja,

“Daenj yonononj qaaya mende injijogi mogiti, iyonononj mono laligonj ii iibuya. Daenj yonononj kania wala mende moma tompinl laligogiti, iyonononj mono laligonj ii moma asariwuya.”

²² *Gawonj kaananonj somonjonj nonotiwaajonj

* **15:21:** Ais 52.15 * **15:22:** Room 1.13

mono kambaŋ so oŋoonoŋ kamambaajoŋ ama-
maañ laligowe. Kianŋ.

Poolnoŋ Room kemambaa areŋa ano.

²³ Kaañ laligoweto, liligoŋ uukuukuu gawoŋ
mutuya meŋ gomaŋ kuuya moma oŋonjoŋi,
iikanonŋ ii medaboronŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ
mutuya memañatiwaa gomaŋa ii kambaŋ
kokaamba mombo mende eja. Kaañagadeeŋ oŋo
injiimambaa siŋa moma laligowe gbani mamaga
tegoro. ²⁴ Kawaajoŋ kantri qata Spein kemaŋati,
iikawaa gematanonŋ mono oŋoonoŋ kamambaa
areŋa ama injiimambaajoŋ jejeromonromonŋ ama
kokaeŋ mojeŋ: Injiima oŋowo korisoro ama
boronŋa mon ainjolonŋ rabe ilaanŋ nonŋi saanonŋ
kana toroqeŋ Spein kemaŋa.

²⁵ *Kaenŋ mojeŋto, kambaŋ kokaamba
Jerusalem sitiwaa kanageso soraaya nanŋonŋ
oŋombonatiwaaajoŋ iikanonŋ kemaŋa. Iikanonŋ
kemago oŋoononŋ kemaŋa. ²⁶ Masedonia
ano Akaia prowins woi yoroo uumeleenŋ
kanageso tuuŋa tuuŋa yonononŋ mono Jerusalem
sitiwaa ejemba soraaya ilaanŋ oŋombombaa qaa
somonŋogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya
laligojuti, mono iyonoojonŋ qaa somonŋonŋ nanduŋ
mamaga somata ama mindirigi ii meŋgo kema
oŋomaŋa.

²⁷ *Kaenŋ ambombaa ukorisoroŋa moma qaa
somonŋonŋ kulukululuu nanduŋ somata ii anŋi.
Kaenŋ ambutiwaa tosa eŋ oŋono anŋi saanonŋ
sokonja. Anutunonŋ Juuda kanageso kotuegonŋ

* 15:25: 1 Kor 16.1-4 * 15:27: 1 Kor 9.11

nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanon waba kantria kantria sokoma qagianon uro laligoju. Kawaajon waba kantri onoonon tosa ero kitia meleema kalengianon Juuda kanagesowaa wanaya ilaan onongi sokonja. ²⁸ Niinon kalen ii menj kema borogianon ambe gawona iikanon tegoro iikawaa gematanon ii onomesaon kusudeen onoonon kan injimago toroqen Spein kantrinon kemaña. ²⁹ Onoonon kamañati, kamban iikanon mono Kraistwaanon kotumotue ii kuuya menj kan onomaña. Kianj moma yagojen.

³⁰ Oo uumeleen alauruna, niinon Pon Jiisas Kraistwo qokotaan nama kokaen uu kuun ononjen: Unja Toroyanon jopagon nanjon onomakejiwaa so mono noojon Anutu qama koolinj laligowu. Aonoronkejenj, iikanon mono uujopagianon ilaan noma laligowu.

³¹ Judia prowinsnon kema ejemba Kraistwaanon yangisen amakejuti, iyonoo borogianon umambotiwaajon mono Anutuwaa qama kooligi sopa somonjon nonaga. Kaanagadeen nandun kalen somata menj Jerusalem kema ejemba soraaya yonoo borogianon ambe sokono siinja mobutiwaajon mono qama koolinj laligowu.

³² Kaen qama kooligi Anutunon siinj kaen moji een, niinon mono korisoro qaganon onoonon kan onowo ainjolon rama kerageeango qen nongi laligomaña. ³³ Luae Toya Anutu iinon mono kuuya onowo namba. Qaa ii onanon.

16

Yeizozo qaa tetegoya

¹ Alanana Fiibi (Foibe) iinonj Senkria uumeleen kanagesowaa gawonj meme embaga koloaja. Iinonj Room onoononj kawaati, ii kalañ kombutiwaajonj mono qisinj onoma borogianonj anjen.

² Iinonj ejemba mamaga ano nii kaanagadeen ilaanj nonoma laligoro. Kawaajonj Anutuwaa ejemba soraayanonj alaurunana koma horonj onomakejonj, iikawaa so Fiibinonj karo ii mono Pombaa qatanonj qama koolinj koma horonj mubu. Onoononj kanj iwoi mombaajonj amamaaro iikawaa so mono ilaanj mubu.

³ *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jisaswo nanjaoti, nenawoina ii mono noononj yeizozona jegi mobao. ⁴ Yorononj mono noononj ama laaligogara qeleema komuwaotiwaaajonj koloori. Niinonjadeenj mende mepeseenj oronjento, kantri tosianonj uumeleenj kanageso tuunja tuunja yonononj mono kaanagadeenj yoroojonj dangisenj jenkeju.

⁵ Uumeleenj kanageso mirigaranonj ajoroonkejuti, ii mono kaanagadeenj noononj yeizozona jegi mobu. Eisia prowinsnonj gawonj mewe honja mutuyanonj kolooro Epainetus iinonj uuta meleema Kraistwaa buñja kolooroti, wombo alana ii mono noononj yeizozona jegi moba.

⁶ Marianonj onoojonj ama gawonj somata menj laligoroti, iwaajonj mono noononj yeizozona jegi moba. ⁷ Andronikus ano Junias tinitosawoina yorononj wala Kraistwaanonj qokotaari niinonj yoroo gemagaranonj uuna meleembe iikawaa gematanonj niwo kapuare mirinonj laligoninj.

* **16:3:** Apo 18.2

Aposol yononon oroojon mogi batugianon uuta koloojao. Ii mono noonon yeizozona jegi mobao.

⁸ Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba.

⁹ Nejanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana Stakis yoroojon mono noonon yeizozona jegi mobao.

¹⁰ Apeles Anutunon angobato muro sokono Kraistwo qokotaan nanji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. Aristobuluswo miri motoon laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹¹ Tinitosana Herodion iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. Narsisuswo Pombo qokotaan miri motoonngo laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

¹² Trifina ano Trifosa emba woi yoronon gawon somata men Pombo nanjaoti, iyoroojon mono noonon yeizozona jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinon Pombaajon gawon somata qatawo men laligoji, iwaajon mono noonon yeizozona jegi moba. ¹³ *Rufus iinon Pombaa gawon awaa toton menkeji ano iwaa nemuna kaban so nii kaaniadeen meria kaana kalan koma noma laligoroti, iyoroojon mono noonon yeizozona jegi mobao.

¹⁴ Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano uumeleen ala tosaana yonowo nama laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu. ¹⁵ Filologus, Julia, Nereus naanawo ano Olimp as ano ejemba soraaya tosaana kuuya yonowo laligojuti, iyonoojon mono noonon yeizozona jegi mobu.

* **16:13:** Maak 15.21

16 Uumeleen alaurunana yonoo batugianon mono anjon aon newogia kososoon jolongia jen laligowu. Kraistwaa uumeleen kana-geso kuuya yononon mono yeizozogia anji onoonon kaja. Kian.

Qambanmamban qaa tetegoya

17 Oo uumeleen alauruna, niinon uugia kokaen kuun injojen: Ejemba tosonian uu mendemendeen koloowaatiwaajon wan qenkejuti, iyonoojon mono galej men aon laligowu. Uumotoongowaa silia awaa kuma onongi mojuto, qaa ii qotogon kesa-awaran qaa tosaan kanon uugia kuugi boliro osin kamaankeju. Ejemba kaan ii mono onomesaon korikori laligowu. 18 Ejemba kaananon mono ananaa Ponana Kraistwaanon gawon mende menkejuto, iyangiaa siingiaa so koloowaatiwaajon tompe jen iyangia welen qen aonkeju. Kele qaa awaa awaa ainawo jen ejemba gbingbaongia qaa yonoo uugia kuun tiligon onomakeju.

19 Ono Oligaa Buna ten koma otaankejuti, qaa ii kuuya nonoo gejanananon kemero monon. Kawaajon niinon onoojon ama honombonona qaa aisoonkejen. Kaen anjento, ono kokaen ama laligowutiwaajon mojen: Mono bologa ambombaajon momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa ambombaajon momakootogia ii mono pondan koma gbilin men somariiwu. 20 Luae Toya Anutu iinon mono Satan uulanawo rinjangono onoo baagianon kamaaro otokorian maama aisoon laligowu.

Ponjana Jiisaswaa kalenmoriananon mono onowo ewa.

²¹ *Noo nejana Timoti iinon mono yeizozoya ano onoonon kaja. Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater yononon kaanagadeen yeizozogia anji onoonon kaja.

²² Tertius niinon Poolwaa qaaya moma tere koi oojeni, niinon kaanagadeen Pombo nama yeizozona ambe onoonon kaja.

²³ *Gaiusnon miria jen tegoro laligowe uumeleen kanageso kuuya yononon kaanagadeen koi kan ajoroogi nene ainjolon ama nonomakeji, iinon mono yeizozoya ano onoonon kaja. Erastus iinon siti pon qerewenaa ofis uutanon takis monej galej komakeji ano uumeleen alanana Kwartus yoronon mono yeizozogara ani onoonon kaja. ²⁴ Ponjana Jiisas Kraistwaa kalenmoriananon mono onowo ewa. Qaa ii onanon.

Pon mepeseen kokaen qama koolinkejen:

²⁵ Oligaa Buna qaa hona ii monowaa monoyanonga laligon kougiti, iikanon aasangoyanon ero. Kaen ero Jiisasnon kamaan ninisaama jen asariro moma jen seinkejen. Buna qaa kawaa so Anutunon mono kotiin momalaarigia men kotiiro saanon zen nama kotiiwu. Kawajaan anana mono Anutuwaa qabunaya mepeseenin seinkebaa.

²⁶ Wala Buna qaa onanon aasangoyanon en kouroto, kaman kokaamba gejatootoo ejemba

* **16:21:** Apo 16.1 * **16:23:** Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

tere oogita ejiwaa so mono asuganonj asugiro. Anutunonj kambanj so laligonj kouma tetegoya qaa laligonj ubaati, iinonj ejemba tuunja tuunja anana uunana meleema Bunja qaa moma laarinj tenj koma laligowombaajonj moja. Kawaajonj gawonj kokaenj mewombaajonj jenj kotonj nonono, “Ono mono kema gomanj so liligonj Bunja qaa jenj asarinj laligowu.” Qaa iikawaa so nonononj Bunja qaa ii ejemba tuunj kuuya mobutiwaajonj jenj asarinj laligoninj.

²⁷ Anutu iyanodeenj momakooto Toya kolooji, anana mono Jiisas Kraistwaa qatanonj iwaa qabunaya mepeseeninj kambanj tetegoya qaa akadamuyawo enj uma ewaa. Qaa ii onanonj.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47